

Geen beschaving vaart wel bij het ontbreken van kritiek.

Bundel

Signalen uit de Westerse beschaving

Inhoud

Voorwoord
Op zoek naar de achterkant van het westerse gelijk.
Terrorisme: Het meten met twee maten
Handen wringen of in je handen wrijven
500 jaar onvermogen
Beschaving welbeschouwd
De valkuilen van Beschaving en Vooruitgang
Kunst en beschaving
Herinneringen aan beschaving
Westerse hypocrisie en straffeloosheid
Een agressieve octopus
Fascisme als westers fenomeen
Aangeslagen
Onthutsend
Vrijheid en harmonie
Op naar een militant humanisme
Huilie, Huilie bij Defensie
Het “scheurgras” van de NAVO
Een NAVO - absurditeit
Nine-eleven: Vragen bij een keerpunt
Boemerangs in een Schimmige Wereld
Slaapwandelaars
Wachten op de grote knal?
EU misbruikt Erasmus’ naam
Roepen in de woestijn
NAVO: Verstard en zelfgenoegzaam
Eeuwig onvermogen
Memorandum van het fascisme & nazisme
Een Rotterdamse Paradox
Hardleers westers denken
Over doofpotten en kweekvijvers
Clowneske dreiging
Erasmus in Amerika
Appels en peren
Neoliberale betonrot
Nooit vergeten

EEN HEDENDAAGSE SAMENSpraak OVER ERASMUS' VISIE OP OORLOG EN VREDE
Uitgave Stichting Huis van Erasmus, Rotterdam 2016 – ISBN 978 90389 2572 1
Te bestellen via: boemerang@huisvanerasmus.nl; (€ 13,00 incl. verzendkosten)

Bundel “Signalen uit de westerse beschaving”

Voorwoord

Om meer inzicht te krijgen in hoe de westerse beschaving ervoor staat en hoe deze door andere culturen en samenlevingen beleefd wordt, werd in 2015 door *Huis van Erasmus* begonnen met de uitgifte van *Signalen uit de westerse beschaving*. Op veler verzoek werd onlangs besloten deze teksten als bundel opnieuw te publiceren.

Op een Nexus-conferentie in november 2015 stond de vraag centraal:

ERODEERT HET WESTERS BESCHAVINGSIDEAAL?

Ooit werd Europa beschouwd als bakermat van de westerse beschaving, als een toevluchtsoord voor ontheemden op de vlucht voor barbaarse praktijken in mensonterende conflicten. Maar hoe beschaafd is het Westen zelf eigenlijk, nu we de humanistische tradities niet langer kennen, het onderwijs zich richt op vluchtige kennis en verfrissende ideeën van buitenaf ontbreken?

Velen in het Westen lijken nogal verrast door gewelddadige gebeurtenissen en staan verbaasd over het “barbaars geweld” dat volgens hen kennelijk pas nu in de 21ste eeuw de wereld heeft getroffen. Uiteraard wordt het barbaars geweld waarnaar zij verwijzen door “Anderen” gepleegd. Het “beschaafde Westen” wast haar handen in onschuld ondanks een barbaarse 20ste eeuw op Europees grondgebied en de vele westerse militaire interventies tot in de 21ste eeuw. Westerse politici, wetenschappers, media en zogenoemde deskundigen staan vaak nogal snel klaar met hun geheven wijsvingertjes om Anderen aan te wijzen als de veroorzakers van de grote ellende in de wereld. Maar dergelijke vertegenwoordigers van de westerse beschaving lijken weinig bereid zich te verdiepen in culturele achtergronden en verschillen en in de historische context van gebeurtenissen. Het vooroordeel lijkt aan de macht gekomen en twijfelen over de westerse politiek of het westerse optreden is niet langer toegestaan. Ook wordt duidelijk dat het nuanceren in de ban is gedaan.

Maar geen beschaving vaart wel bij het ontbreken van kritiek.

'Er heerst een mentale stilte, waarin het denken het nulpunt aan het naderen is', aldus de schrijver José Saramago, de Portugese Nobelprijswinnaar, in 2001. Volgens Saramago zou Europa een Europa van de burgers, van de burgerlijke verantwoordelijkheid moeten zijn. 'Ik zou graag een Europa zien dat nadenkt, en dat zich bemoeit met de problemen van de wereld. Maar nee, onverschilligheid viert de boventoon.' Saramago vindt dat de cultuur verloedert: 'Wanneer ze vandaag de dag over cultuur praten, denken ze aan spektakel. Het fameuze credo van de Romeinen, brood en spelen wordt dagelijks in de praktijk gebracht. Zoveel mogelijk circus.'

Onlangs (2018) verscheen de indrukwekkende roman *Gand Hotel Europa* waarin schrijver Ilya Leonard Pfeiffer satirisch wijst op de uitverkoop van de Europese cultuur. Op 25 januari 2019 verscheen een Manifest van dertig Europese intellectuelen waarin wordt opgeroepen om in verzet te komen tegen het opkomend populisme. Tegen de ondermijning van de erfenis van o.a. Erasmus, Dante, Goethe en Comenius.

Driekwart eeuw na de nederlaag van nazisme en fascisme moet opnieuw een veldslag worden uitgevochten, aldus dit manifest.

Voor deze bundel maakte ik een selectie uit de 43 nummers die in de periode 2015 - 2018 zijn gepubliceerd.

Rein Heijne, bestuurslid Huis van Erasmus, februari 2019

Op zoek naar de achterkant van het westerse gelijk.

Aanvankelijk was het de bedoeling van de “Signalen” inzicht te krijgen in hoe onze westerse beschaving ervoor staat en hoe deze door andere culturen en samenlevingen beleefd wordt. “Signalen” is ook bedoeld om enig tegenwicht te bieden tegen al te eenzijdige berichtgeving en commentaren over de afschuwelijke gebeurtenissen in de wereld, ook buiten Parijs. Het wil op zoek naar de achterkant van het westerse gelijk.

De problematiek is complex en ingewikkeld genoeg. Willen wij op termijn iets tegen dergelijke gebeurtenissen proberen te doen dan zullen we toch goed naar allerlei oorzaken moeten kijken. Daar hoort vooral ook het “de hand in eigen westerse boezem steken” bij.

Terreur is per definitie het wapen van de onmachtigen, aldus Benjamin Barber, auteur van ‘Jihad vs McWorld’, in 2002! Volgens hem zijn het verloederende onderwijs, de steeds stompziniger wordende televisieprogramma’s en het uithollen van de overheid verontrustende tekenen des tijds. Barbers hoop is gevestigd op onderwijs dat is gericht op een “aristocratie van iedereen”, dat zodoende bijdraagt aan het democratisch ideaal van de vorming van burgerschap.

Terrorisme: Het meten met twee maten

Volgens polemoloog Hylke Tromp is terrorisme het plegen van of dreigen met op mensenlevens gericht geweld, met als doel maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen of politieke besluitvorming te beïnvloeden.

Staten die oorlog voeren doen niet anders; het gaat erom zoveel mogelijk mensen om te brengen.

Massamoord is beslissend, aldus Tromp. De Amerikaanse filosoof Noam Chomsky die zich in dezelfde zin over het terrorisme heeft uitgelaten verwijt de westerse landen het meten met twee maten bij het gebruik van geweld.

Maar geen enkele beschaafde ethiek kan opzettelijke moord op burgers of kinderen door een staat of groep rechtvaardigen. Het gebruik van de term “collateral damage” (bijkomende schade) in het geval van burgerslachtoffers door bombardementen en inzet van drones reduceert de moord op onschuldigen tot iets banaals. Bovendien is het een hypocriete poging de moorden als gevolg van militair ingrijpen te vergoelijken.

Bij een drone-aanval in januari 2014 verloor de Somalische schaapherder Omar Mahamud Ali een been en zijn twee dochters kwamen om.

Handen wringen of in je handen wrijven, dat is de kwestie

Handenwringend kijken mannen, vrouwen en kinderen in conflictgebieden vanuit hun krappe schuilplaatsen naar de lucht waarin geavanceerd wapentuig hun technisch hoogwaardige vernietigingswapens omlaag hun richting uit sturen. Angstig vragen zij zich af wie er nu weer slachtoffer zal worden en wat de schade straks zal zijn.

Handenwrijvend zitten ondertussen wapenproducenten en handelaars bijeen om de omzet- en winstcijfers te bespreken. Die zien er schitterend uit. De EU-lidstaten samen voeren jaarlijks voor miljarden euro’s uit naar conflictgebieden. Op de vele wapenbeurzen werden ook weer goede zaken gedaan. Het afgelopen jaar kan zonder meer geslaagd genoemd worden. De euforie kent geen grenzen.

Ook de vooruitzichten zijn veelbelovend. De militaire uitgaven stijgen nu snel. Met name het Midden-Oosten vormt in alle opzichten een aantrekkelijke markt voor wie het niet te nauw neemt met mensenrechten en democratie.

500 jaar onvermogen

In zijn *Dulce Bellum Inexpertis* begint Erasmus met de vaststelling dat men oorlog zou moeten verfoeien en uitbannen. *Daar er niets goddelozers, rampzaligers, verderflijkers, hardnekkigers, schandelijkers, kortom de mens onwaardigers bestaat dan oorlog.*

Maar in de 500 jaar na het verschijnen ervan blijkt er helaas weinig te zijn verbeterd. Ondanks vooruitgang op terreinen als kunst, wetenschap, techniek en economie. Maar op het gebied van oorlog en vrede, geweldloze conflicthantering kan eerder van een achteruitgang gesproken worden.

Kort voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog toonde de dichter Garnt Stuiveling zijn afkeer van de anti-erasmiaanse strekkingen in zijn tijd: onverdraagzaamheid, fanatisme, geweldsverheerlijking, demagogie. *De vrijheid van denken en de objectiviteit van de wetenschappelijke arbeid worden openlijk aangetast door eisen van staatsbelang, rassenwaan en vermilitarisering; voor de geweldloze menselijke geest blijft nauwelijks ruimte. Zo werd mij de tragische Erasmus tot symbool van het tragische Humanisme onzer eigen dagen,* aldus Stuiveling die na die oorlog medeoprichter van het Humanistisch Verbond zou worden.

In een fraai essay schreef Carel Peeters in 2008 dat een militant humanisme noodzakelijk is wil het niet lijdzaam toezien hoe domheid, commercialiteit, aanstellerij, fanatisme en hebzucht de dienst gaan uitmaken. *Vijfhonderd jaar geleden groeide Erasmus uit tot het geweten van Europa door zijn pleidooi voor vrijheid en verdraagzaamheid. Maar er is ook een andere Erasmus: de felle satiricus en moralist. Carel Peeters haalt die militante humanist uit de schaduw en vraagt zich af welke hedendaagse humanisten zijn erfenis waardig zijn.*

Onder verwijzing naar Menno ter Braak vraagt Peeters zich af of het eenzijdige beeld van de beminnelijke en verdraagzame Erasmus er voor heeft gezorgd dat de hedendaagse humanist een ‘karikatuur is geworden van Erasmus’.

Beschaving welbeschouwd

Beschaving omvat respect en zorgvuldigheid bij een humane omgang van mensen met elkaar. Vrij zijn van angst, onderdrukking of vernedering is een kwestie van beschaving. Het streven naar geweldloze conflicthantering is de kern van het beschavingsideaal. Maar in historisch perspectief bezien lijkt “beschaving” een experiment waarin mensen steeds weer in de vooruitgangsfuik trappen. Er is sprake van een menselijk onvermogen om lange-termijn gevolgen te voorzien. Terwijl mensen zouden kunnen leren van het verleden, weten zij geen lering uit de geschiedenis te kunnen trekken. Helaas wordt het streven naar een vreedzame en duurzame samenleving ernstig belemmerd door de steeds dominantere wordende neoliberale ideologie die gepaard gaat met een agressief neoconservatisme. De neoconservatieve strategie is gebaseerd op de doctrine van het ‘shockeren en bang maken’ (*shock and awe*). Het is de strategie van het creëren van angst, onzekerheid, polarisatie en vijandbeelden die neoconservatieve politici hanteren om zodoende hun neoliberale ideeën door te kunnen voeren. Weliswaar hanteren neoliberalen graag etiketten die het verdedigen waard zijn, zoals het streven naar ‘vrijheid’, ‘autonomie’ of ‘eigen verantwoordelijkheid’, maar die verhullen een keiharde werkelijkheid. Wie niet mee kan doen valt af. Een rauwe werkelijkheid die steeds meer het karakter van een ordinaire vechtmaatschappij lijkt te krijgen

Volgens de Franse socioloog Gilbert Achcar (auteur van *The Clash of Barbarisms*, 2002) heeft het neoliberale offensief geresulteerd in een enorme ontregeling en ontreddeering, die nog nooit eerder op zo'n schaal zijn voorgekomen. Naast de stijging van het stedelijk geweld, heeft deze context grotendeels de stijging van het terrorisme, de internationaal georganiseerde misdaad en verscheidene onwettige handelsactiviteiten, bevorderd. Achcar verwijst daarbij naar Samuel Huntington die aan het eind van zijn boek *Botsing van Beschavingen* wel een zeer Spengleriaanse conclusie trekt: "Wereldwijd lijkt Beschaving te resulteren in Barbarij, in wereldomvattende Donkere Tijden voor de mensheid. Er is sprake van een wereldwijd paradigma van volslagen chaos: afbraak van recht en orde, falende overheden en toenemende anarchie, misdaadgolf, transnationale maffia's en drugskartels, stijgende drugsverslaving, uiteenvallen van gezinnen, een afname van vertrouwen en solidariteit, etnisch, religieus en burgerlijk geweld en de wet van het geweer, heersen in grote delen van de wereld."

In zijn boek *Revolutie van de Hoop* schreef de humanist Erich Fromm in 1968, dat revolutionaire veranderingen nodig zijn om de technologische samenleving te humaniseren. Om zodoende die samenleving te vrijwaren van fysieke vernietiging, ontmenselijking, vervreemding en waanzin. Fromm pleitte voor een "nieuw, radicaal humanisme" dat in verzet komt tegen oorlog en bewapening, tegen geweld, armoede en uitbuiting en tegen de onderdrukking van het vrije, kritische denken. Maar door de huidige, eenzijdige nadruk op competitie, concurrentie en prestatie krijgen belangrijke vermogens en vaardigheden van mensen, zoals kritisch, zelfstandig denken, verbondenheid en redelijkheid steeds minder kans om tot ontwikkeling te komen.

Voor de zo gewenste veranderingen zijn vooral andere denkwijzen vereist. Denkwijzen die bijdragen aan de individuele weerbaarheid en creativiteit, en aan de vorming tot een kritisch, democratisch burgerschap. Erasmus' denken leent zich, ook nog in onze tijd, voor een 'verhaal' dat kan bijdragen aan de vorming tot kritische burgers, aan de bevordering van sociale cohesie, veiligheid, vrede en verdraagzaamheid. Erasmus' opvattingen van vijfhonderd jaar geleden over het omgaan met verschillen tussen mensen, over het vreedzaam met elkaar samenleven vormen de fundamenteën voor een na te streven beschavingsideaal, juist in deze turbulente tijd.

De valkuilen van Beschaving en Vooruitgang

Veel van de grote ruïnes die de woestijnen en jungles op aarde sieren zijn de getuigen van beschavingen die het slachtoffer werden van hun eigen succes. In het noodlot van zulke samenlevingen, eens machtig, complex en briljant, liggen voor ons de meest leerzame lessen. Hebben wij de lessen van het verleden geleerd, of zullen wij de volgende Beschaving zijn die ten onder gaat? Deze vraag staat centraal in het boek *A short history of progress* van historicus Ronald Wright over de opkomst en ondergang van beschavingen in de loop van de menselijke geschiedenis. "Beschavingen storten dikwijls vrij plotseling in elkaar omdat, wanneer zij volledig afhankelijk van hun natuurlijke omgeving zijn geworden, zij uiterst kwetsbaar worden voor natuurlijke schommelingen", aldus Wright.

Beschaving is een experiment dat steeds weer in de vooruitgangsfuik trapt. Er is sprake van een menselijk onvermogen om lange-termijn gevolgen te voorzien. Maar ook van een mix van passiviteit, hebzucht en dwaasheid, bevorderd door de vorm van de hiërarchische maatschappijstructuur. De huidige op hol geslagen groei van de bevolking, de consumptie en technologie betekenen een moorddadige aanslag op onze planeet. Ons gedrag is typerend voor de ondergang van maatschappijen op het hoogtepunt van hun hebzucht en arrogantie. Het waanidee van de laissez-faire economie is vele malen uitgeprobeerd en heeft even zovele malen gefaald, met als gevolg verwoesting en sociale

ontwrichting. De weerstand tegen een rechtvaardige herverdeling doodt onze beschaving van stadswijk tot regenwoud. Belastingheffing wordt verschoven naar de onderkant van de inkomenspiramide en de opbrengsten worden verlegd van zorg en sociale programma's naar het leger en het bedrijfsleven.

Deskundigen op een breed gebied van kennis, die inzien dat de kansen op verbetering afnemen, beginnen ons dan ook te waarschuwen dat de huidige periode de laatste kan zijn waarin de beschaving nog over voldoende rijkdom en politieke samenhang beschikt om zich te richten op duurzaamheid, natuurbehoud, milieubeheer en sociale rechtvaardigheid.

Nu hebben wij nog een laatste kans om de toekomst op orde te krijgen zodat wereldwijd het perspectief ontstaat op een vreedzame en duurzame samenleving.

Kunst en beschaving

De Duitse dichter Schiller vond dat kunst de eerste plaats in de geschiedenis van de mensheid moet innemen. Omdat ze alle vermogens van het individu aanspreekt, zijn zintuigen, gevoelens. Kunst is een cognitieve activiteit die niet vergeet dat ze "spel" is, dat wil zeggen een complete relatie met de wereld en actieve communicatie met alle mensen aangaat.

In een recent rapport van de SER is sprake van een enorme kaalslag in de kunstsector. Die is het gevolg van een neoliberaal bezuinigingsbeleid waardoor de kunst werd ingekapseld in het economisch systeem van de vrije markt waarin efficiency, rendement de belangrijkste maatstaven zijn om te presteren. Kunst wordt dan de dienstknecht van het kapitaal, het loopjongetje op vrije markt. Maar zonder kunst kunnen wij nog wel ademen maar niet echt samenleven, dan bloedt de samenleving dood. Het samenleven wordt dan wel verschrikkelijk koud en saai. Laat staan dat de samenleving steeds verder verhard. En dat zou toch niemand willen?

Volgens Kees Vuyk (schrijver, filosoof) is de waarde van kunst dat kunst het leven voor mensen mogelijk maakt. Kunst is het menselijke van het menselijk leven. Wat kunst kan doen is mensen inzicht verschaffen in de onbegrijpelijkheid van hun wezen. Dat inzicht dient het vertrekpunt te zijn van elk handelen. Hoe intelligent mensen hun leven ook inrichten, hoe mooi hun doelen en hoe goed hun bedoelingen ook zijn, er is altijd meer dan ze kunnen overzien en beheersen. Dat is het menselijk teveel.

De ontplooiing van het menselijk teveel kan voorkomen dat er ook maar iets in het mensenleven verabsoluteerd wordt. Hier ligt een belangrijke rol voor de kunst weggelegd. De maatschappelijke betekenis is "dat zij ons laat zien dat niets vaststaat en dat alles ook anders kan dan we dachten of ons konden voorstellen. Kunst bevordert de lenigheid van geest, vindt kunsthistoricus Rudi Fuchs.

Kunstzinnige vorming, kunstbeleving en kunsttuitingen kunnen dialoog, communicatie en verbondenheid bevorderen en daarmee verstarring, onverdraagzaamheid en onverschilligheid tegen gaan. In zijn *Wegen naar Vrijheid* betoogt politicoloog Hans Blokland dat inlevingsvermogen, verbeeldingskracht, voorstellings- en argumentatievermogen worden bevorderd door kunstzinnige vorming. Een dergelijke culturele vorming is noodzakelijk om een aantal grote maatschappelijke problemen te kunnen oplossen, aldus Blokland. Enige lenigheid van geest en enig voorstellingsvermogen zijn geboden om zowel problemen op het gebied van techniek als op het terrein van de moraal, de politiek, het sociale leven, e.d. op te kunnen lossen.

Herinneringen aan beschaving *

Denkend aan Holland
Zie ik brede stromen
Mensen traag door oneindig
Laagland gaan
Rijen ondenkbaar veel mensen
Op zoek naar een veilig bestaan
Op de vlucht voor oorlog en geweld
Is het triest met hen gesteld
Waar, vragen zij, zijn wij terecht gekomen
Welkom geheten met dode varkens in bomen
Met vuurwerk, eieren en stenen
Tolerantie en broederschap lijken verdwenen
Ook het nuanceren is verbannen
Door schreeuwende boze mannen
Die krijsen Nee tegen een AZC
Is dit het beschaafde landje aan de zee
Het vlakke land met steeds diepere kloven
Ik kan het haast niet meer geloven

* Vrij naar Marsmans *Herinneringen aan Holland*

Westerse hypocrisie en straffeloosheid

Hoe komt het toch dat in de Westerse media zo weinig aandacht wordt geschonken aan de verantwoordelijkheid van de Westerse leiders voor de ernstige gevolgen van het regelmatig ingrijpen in andere landen? In de afgelopen decennia heeft het Westen (VS, NAVO en Europa) in diverse landen militair geïntervenieerd. Onder de noemer van “humanitaire interventie” werd meestal met veel militair geweld ingegrepen. In hoofdzaak met “precisiebombardementen” zo werd ons voorgehouden. Om voor het ingrijpen voldoende steun en mandaat te krijgen werden leugen en bedrog niet geschuwd. Wel werden de veronderstelde vijanden steevast neergezet als barbaarse terroristen die de waarden van de Westerse beschaving bedreigden. Maar geen enkele beschaafde ethiek kan opzettelijke moord op burgers rechtvaardigen. Volgens de Franse politicoloog Achcar is het gebruik van de term “collateral damage”(bijkomende schade), wanneer er burgerslachtoffers bij bombardementen zijn gevallen, een hypocriete poging de moorden als gevolg van het militair geweld te vergoelijken. Hans von Sponeck, oud-medewerker van de VN in Irak vindt dat er een enorme kloof gaapt tussen de retoriek van westerse leiders en wat zij werkelijk doen in het Midden-Oosten. Hij vroeg zich in een recent interview af wanneer onze eigen leiders ter verantwoording worden geroepen. Ook de *éminence grise* van de journalistiek, Henk Hofland verbaast zich hierover. In zijn column in de *Groene Amsterdammer* (17.12.2015) noemt hij het opmerkelijk dat het Westen nooit serieus zijn eigen aandeel in de schuldvraag heeft onderzocht. Hofland verwees daarbij naar het boek *The Prosecution of George W. Bush for Murder* van de Amerikaanse jurist Vincent Bugliosi. Dit boek werd een bestseller maar in de media volkomen genegeerd. Van de Syrische galeriehoudster en fotograaf Issa Touma uit Aleppo die onlangs een kort bezoek aan Nederland bracht zouden de westerse leiders

allemaal voor het Internationaal Gerechtshof geslept moeten worden. Hij verwijt de Westerse media slechts één kant van het verhaal over de gewelddadigheden in Syrië te zien.

Vijfhonderd jaar geleden schreef Erasmus in zijn *Dulce Bellum Inexpertis* al dat er niets rampzaligers en schandelijkers is dan oorlog. En dat er ook altijd lieden zijn die “deze misdadige gezindheid aanwakkeren en door hun goedpraten van zoveel schandelijks de gloeiende verontwaardiging van anderen een koude douche geven.” En hij verzucht: “Gekkenwerk lijkt het zoveel zeker kwaad te aanvaarden, terwijl het toch geheel onzeker is hoe de teerling van de oorlog vallen zal.”

Een agressieve octopus

Weet U het nog? Het jaar 1990. De Muur was gevallen, de Sovjet Unie uiteen gevallen. Het ‘Rijk van het Kwaad’ was eindelijk verslagen. Maar er was voor het rijke Westen nu geen gemeenschappelijke vijand meer. Tijd dus voor het Vredesdividend dachten wij als burgers: nu gaan we investeren in onderwijs, sociale voorzieningen, ontwikkelingssamenwerking, en de milieuproblematiek aanpakken. Maar wat doet een wereldmacht zonder vijand? Die gaat op zoek naar een nieuwe vijand. Al was het maar om de kapitalistische economie en de bewapeningsindustrie als grote drijfveer daarvan te laten bloeien en groeien. Door de grote invloed van neoconservatieve krachten binnen het Militair-Industrieel-Complex (MIC) werd de nieuwe vijand snel en gemakkelijk gevonden: het internationale terrorisme. Welhaast een ideale vijand want in plaats van een sterk machtsblok als tegenstander kan de dreiging nu van alle kanten komen. In de negentiger jaren van de vorige eeuw wisten de neocons een sterke infrastructuur van denktanks en media op te zetten die profiteerden van de vrijgevigheid van militaire ondernemers.

De neoconservatieve strategie is gebaseerd op de doctrine van het ‘shockeren en bang maken’ (*shock and awe*). Het is de strategie van het creëren van angst, onzekerheid, polarisatie en vijandbeelden. Hierdoor wordt de democratie als model voor het geweldloos en beschaafd omgaan met verschillen en geschillen steeds verder uitgehold. Na de Tweede Wereldoorlog waarschuwde President Eisenhower al tegen het MIC – kapitalisme als een bedreiging voor de democratie. In een interview in 2006 sprak John LeCarré van een plunderaarsbeweging. “Het neoconservatisme is altijd een kleine maar financieel zeer krachtige beweging geweest. De ongeremde macht en gretigheid van een bedrijfsleven dat door zijn financiële macht en omvang niet meer beheerst kan worden door de politiek.”, aldus LeCarré.

De macht en kracht van het MIC-kapitalisme zijn niet te onderschatten. Vanaf 1914 heeft het MIC-kapitalisme een eigen dynamiek ontwikkeld en lijkt daarmee de meest invloedrijke economische entiteit te zijn geworden. Het is inmiddels uitgegroeid tot een conglomeraat van wapenfabrikanten, wapenhandelaars, geheime diensten, wetenschappers, lobbyisten pr-bureaus en massamedia. Als een agressieve en gewelddadige octopus heeft zij met haar tentakels haar invloed uitgestrekt naar diverse maatschappelijke deelgebieden. Om ervoor te zorgen dat steeds weer wapens verkocht en verhandeld kunnen worden en ook nieuw ontwikkelde wapens kunnen worden afgezet is het wereldwijde netwerk van wapenindustrie en handel vooral gebaat bij het in stand houden van vijandbeelden en terrorismedreiging.

Het is onvoorstelbaar dat in onze moderne tijd, waarin veel geschermd wordt met termen als ‘beschaving’ en ‘voortuitgang’ en de burgers voortdurend gewezen wordt op het belang van normen en waarden, politici nog steeds terugvallen op de gewelddadige aanpak van conflicten. En daarbij niet schromen de besluitvorming over militair ingrijpen op orwelliaanse wijze te manipuleren. Terwijl de grote maatschappelijke vraagstukken, nationaal en internationaal, schreeuwen om fundamenteel andere benaderingswijzen.

Fascisme als westers fenomeen

De wereld was te klein na de uitspraken van professor Paul Frissen dat het gedachtegoed van de PVV alle trekken vertoont van ‘het klassieke fascistische verhaal’. Frissen deed die uitspraken tijdens een radio-interview begin maart. Die kleine wereld bestond voornamelijk uit de aanhangers van de PVV. U weet wel die club die de vrijheid van meningsuiting zo hoog in zijn vaandel heeft staan. Maar o wee als een ander eens een kritische kanttekening over hen plaatst of hen een spiegel voorhoudt.. Dan wordt Frissen, hoogleraar bestuurskunde in Tilburg, verweten haat te zaaien en wordt geëist dat hij op staande voet ontslagen wordt. Ook voorman Wilders liet zich niet onbetuigd door Frissen als “een ophitsende nepprof” weg te zetten. Tja.

Kennelijk heerst er een groot taboe op het objectief beoordelen van politieke rechtse bewegingen. Een dergelijke beoordeling kan gebeuren aan de hand van een aantal kenmerken. Kenmerken die vast te stellen zijn aan de hand van de diverse definities die er van het fascisme bestaan. Maar daar nu ligt er een probleem.

Een van de simpelste definities die ik zelf nogal eens hanteer is: fascisme is een politieke beweging die de samenleving in tweeën verdeelt, in een goed en in een slecht deel, en zichzelf vervolgens tot de goeden rekent. Maar volgens een overzicht op Wikipedia zijn er zo’n 22 definities.

Na het ontstaan in Italië in de twintiger jaren van de vorige eeuw hebben er als gevolg van de historische ontwikkelingen nogal wat mutaties van de oorspronkelijke kenmerken plaats gevonden. Maar de meest fundamentele en kernachtige vind ik die van de Franse politicoloog Gilbert Achcar. Volgens hem is het fascisme een ultranationalistische massabeweging die als belangrijkste roeping heeft het kapitalisme te beschermen door alles te verpletteren wat het bedreigt, beginnend met de arbeidersbeweging, en door het bevorderen van een agressief imperialisme.

Enige jaren geleden laaide een vergelijkbare discussie op rond de publicatie *De Eeuwige Terugkeer van het Fascisme* van Rob Riemen van het Nexus Instituut. Volgens Riemen is het fascisme de politieke uitkomst van een ruimer probleem van waardenverlies en vervlakking, economische uitbuiting en egoïsme, chauvinisme en korte-termijn denken.

Binnen al die diverse definities is dus wel een rode draad te ontdekken. Een kern die de continuïteit van het fascistische denken aangeeft. Verder kan gesteld worden dat het fascisme een westers verschijnsel is dat in de twintiger jaren van de 20ste eeuw is ontstaan als reactie op het opkomende socialisme en op het streven naar meer democratie.

Aangeslagen

Met twee onheilspellende flitsen brak dinsdag 22 maart de afschuwelijke hel los in Brussel, het hart van Europa. Aangeslagen onderging ik de stortvloed van beelden. Vervolgens werden we weer overspoeld met opinies, verklaringen en veronderstellingen door veiligheidsexperts en terrorismegoeroes die ons trachtten uit te leggen waardoor dit afschuwelijke geweld kon ontstaan. Ook waarschuwden zij voor nog komende aanslagen. Waar en wanneer wisten zij niet te vertellen maar de dreiging zal blijven.

Frappant is dat in de meeste betogen de rol van het Westen systematisch onderbelicht blijft. Nog kort voor deze aanslagen beweerde de hogepriesteres van het antiterrorisme Beatrice de Graaf tijdens een TV - college dat we midden in een golf van het islamitisch terrorisme zitten. Alsof westerse bombardementen geen terreur zou zijn. De Graaf baseerde zich voornamelijk op de terroristische golftheorie van David Rapoport en stelde ons gerust dat elke terroristische golf wel weer over zal gaan.

Maar het bontst maakte Elma Drayer het in haar column in *de Volkskrant* van 23 maart door verwijzingen naar mogelijke voedingsbodems arrogant van de hand te wijzen. Zonder enig historisch besef of psychologisch inzicht blaast mevrouw Drayer hoog vanaf haar ivoren toren. Daarmee toonde zij zich het toonbeeld van westerse arrogantie bij het beoordelen van de hedendaagse conflicten tussen ‘wij’ en ‘zij’. Kennelijk verkeerde zij de afgelopen decennia in haar aangename dromenland. Want onder invloed van de heersende neoliberale ideologie, waarin de nadruk wordt gelegd op het vrije marktdenken, privatisering, concurrentie en prestatie, is de moderne, westerse samenleving steeds meer op een ordinaire vechtmaatschappij gaan lijken. Naast de stijging van het stedelijk geweld, heeft deze context grotendeels de stijging van het terrorisme, de internationaal georganiseerde misdaad en verscheidene onwettige handelsactiviteiten, bevorderd.

Zo’n twintig jaar geleden constateerde de Tilburgse hoogleraar Maurits Barendrecht al dat het grote probleem van de moderne samenleving niet is dat mensen geen waarden en normen meer hebben, maar dat ze de vaardigheden en instrumenten missen om conflicten op een vreedzame manier op te lossen. Ook Theo van Boven, hoogleraar Internationaal Recht, schreef in 1999 in de bundel *Vrede alstublieft*: “De eenentwintigste eeuw zal meer nadruk moeten leggen op educatie als middel om in geesten van mensen kennis en gevoel aan te kweken van respect voor medemensen. Investeren in en vormgeven aan vredesonderwijs, kennis en begrip bijbrengen voor **andere samenlevingen en** culturen, over ontwikkeling en de rechten van de mens moet met meer kracht en overtuiging worden van een Cultuur van Vrede en Geweldloosheid.

Huis van Erasmus beschouwt Erasmus als zijn patroon en belangrijke inspiratiebron. In navolging van Erasmus zijn wij sterk voorstander van een burgerschap waarin geweldloos en kosmopolitisch denkende burgers hun handelen baseren op humanistische waarden als vrijheid, verbondenheid, menselijke gelijkwaardigheid, respect en (mede)verantwoordelijkheid.

Juist nu is er een dringende noodzaak om meer nadruk te leggen op educatie als middel om met verschillen, geschillen en conflicten geweldloos om te leren gaan. Zodoende kunnen wij de jongeren van nu en toekomstige generaties perspectieven bieden op een leefbare en duurzame wereld; een wereld ook waaraan zij zelf vorm en inhoud kunnen geven. Daarom ondersteunt *Huis van Erasmus* ook de invoering van het schoolbrede programma van *De Vreedzame School*.

Onthutsend

Met toenemende verbazing lees ik een interview met Pierre Vimont (*de Volkskrant*, 1 april 2016). Deze Franse topdiplomaat was tot vorig jaar het hoofd van de diplomatieke dienst van de Europese Unie. Onder zijn leiding werden vanaf 2008 de onderhandelingen over het associatieverdrag met Oekraïne gevoerd. “We gingen toen onderhandelen zonder dat we de geopolitieke aspecten ervan goed begrepen”, aldus Vimont. En voegde hij eraan toe: “Achteraf beschouwd was het naïef en misschien zelfs wel arrogant (sic!) om eerst de onderhandelingen met Oekraïne af te willen sluiten, voordat we de Russische bezwaren serieus namen.” Mijn mond viel open van verbijstering bij deze uitspraken van een Europees topdiplomaat die inmiddels werkt voor de denktank *Carnegie Europe*.

Helaas zal het met diplomaten en denkers als Vimont nog lang onrustig blijven in Europa. “Wij negeerden voorstellen van Poetin en Medvedev voor samenwerking op het terrein van economie en veiligheid”, aldus onze topdiplomaat. En zo blijft het arrogante, agressieve Westen, vanaf de val van de Sovjet-Unie, met haar uitbreidingsstrategie Rusland vernederen tegen alle gemaakte afspraken over gerechtigde veiligheidswensen in.

Vrijheid en harmonie

In het hedendaagse, kille politieke landschap zijn velen op zoek naar harmonie. Het verharde maatschappelijk klimaat lijkt niet erg mee te werken om harmonieus met elkaar om te kunnen gaan. Een mens kan nog zo van goede wil zijn, wanneer de maatschappelijke omstandigheden tegenwerken komt er van een harmonieuze omgang niet zo veel terecht. Harmonie veronderstelt een mentaliteit van “geven en nemen”, maar de nadruk ligt tegenwoordig vooral op dat laatste. Een belangrijke vraag is of harmonie van belang is voor de samenleving is. Heeft harmonie iets met beschaving te maken? Bij beschaving moet ik vooral denken aan een samenleving waarin mensen in staat zijn conflicten op geweldloze wijze weten op te lossen.

Onder invloed van de neoliberale ideologie, waarin het vrije marktdenken, concurrentie en consumptie de boventoon voeren, begint de moderne, westerse samenleving steeds meer op een ordinaire vechtsmaatschappij te lijken. De Duitse schrijver Hans Magnus Enzensberger noemde dat de “moleculaire burgeroorlog”. Prestatie, concurrentie en competitie lijken de hoogste normen geworden; frustratie, agressie, afgunst en onverschilligheid worden daarmee aangewakkerd. Maar frustratie en agressie blokkeren het vrije denken en de rede. Vrijheid van meningsuiting onttaardt dan in demoniseren en elkaar verketteren. Redelijke mondigheid wordt redeloze schreeuwerigheid. Nuanceren en argumentatie zijn dan de eerste slachtoffers. Vrijheid van meningsuiting is een groot goed en van levensbelang voor de democratie. Goed gefundeerde kritiek vormt de smeerolie van de democratie. Het kritisch volgen van politici en toetsing van het gevoerde beleid is van wezenlijk belang. Inhoudelijk polemiseren en gefundeerd polariseren kunnen bijdragen aan duidelijkheid en ook de burgers krijgen daarmee een beter inzicht en kunnen dan meer bewuste keuzes maken.

Een belangrijke rol is hierbij weggelegd voor de media en de journalistiek. Maar onder invloed van marketing en commercialisering komt de nadruk steeds meer te liggen op personen, in plaats van op de inhoud van het beleid. Met dit ‘spelen op de man in plaats van de bal’ mondt dergelijke kritiek vooral uit in een afkeer van de politiek en in een wederzijds verketteren. De media willen dan vooral scoren met *scoops*, zijn op zoek naar sensatie, blazen op en vergroten uit. Bestuurders en politici worden hierdoor steeds terughoudender en voorzichtiger met hun uitspraken. Zij beperken zich voornamelijk tot simpele *oneliners* en zo ontstaat een nieuwe generatie bestuurders en politici die met simpele oplossingen voor uiterst complexe problemen komen. Zo boud heeft het *Simplistisch Verbond* van Koot en Bie het nog nooit gemaakt.

En zo vormen verkettering en versimpeling de dissonanten die het harmonieus samenleven ernstig verstoren. De vrije geluiden beginnen vals te klinken.

Op naar een militant humanisme

In zijn toespraak bij de ontvangst van de internationale Karelsprijs vroeg Paus Franciscus zich af wat er gebeurd is met het Europa van het humanisme, van mensenrechten, democratie en vrijheid. Met verbazing keek ik onlangs naar het nieuws over de uitreiking van die vredesprijs (!) aan de Paus, die daarbij alle Europeanen opriep om zich in te zetten voor de opbouw van een “nieuw humanisme”.

Erasmus kan beschouwd worden als de grondlegger van het humanisme. Hij was in zijn tijd (1466-1536) een van de eerste wereldburgers die zich hebben ingezet voor de vrede en het welbevinden van *allen*. Verdraagzaamheid betekende voor hem het zich open stellen voor anderen en de bereidheid om de eigen standpunten te herzien. Dogmatisme en fundamentalisme waren hem vreemd en hij had dan ook een grote afkeer van fanatisme. Hij schreef vele brieven en teksten tegen de oorlog, oorlog als een uiting van beestachtigheid die mensen onwaardig is. Zoals *Dulce Bellum Inexpertis* (Zoet is de oorlog voor wie hem niet kennen) en zijn *Querela Pacis* (1517; Klacht van de Vrede) De kern van zijn gedachtegoed is tot op de dag van vandaag nog steeds de inspiratiebron van velen.

Door de jaren heen is roep geweest om een krachtiger humanistisch tegengeluid tegen politieke en maatschappelijke krachten die niet alleen de menselijke beschaving ondermijnen, maar inmiddels ook het menselijk voortbestaan lijken te bedreigen. Zo schreef de humanist Erich Fromm in zijn boek *Revolutie van de Hoop* al in 1968, dat revolutionaire veranderingen nodig zijn om de technologische samenleving te humaniseren. Om zodoende die samenleving te vrijwaren van fysieke vernietiging, ontmenselijking, vervreemding en waanzin. Fromm pleitte voor een "nieuw, radicaal humanisme" dat in verzet komt tegen oorlog en wapenning, tegen geweld, armoede en uitbuiting en tegen de onderdrukking van het vrije, kritische denken. De Palestijnse humanist Edward Saïd, auteur van het invloedrijke boek *Oriëntalisme*, vond dat we te maken hebben met een grote en ernstige weerstand tegen het menselijke en humanistische verlangen naar verlichting en emancipatie. Deze kracht nam hij waar bij de neoliberale en neoconservatieve politieke leiders in deze wereld. Hij zag het humanisme als de enige, zelfs laatste verdedigingslinie tegen de onmenselijke praktijken en onrechtvaardigheden die de menselijke geschiedenis ontsieren.

Volgens publicist Carel Peeters is een militant humanisme noodzakelijk wanneer het niet lijdzaam wil toezien hoe domheid, commercialiteit, aanstellerij, fanatisme en hebzucht de dienst gaan uitmaken (*Vrij Nederland*, 8.11.2008). Vijfhonderd jaar geleden groeide Erasmus uit tot het geweten van Europa door zijn pleidooi voor vrijheid en verdraagzaamheid. Maar er is ook een andere Erasmus: de felle satiricus en moralist. Carel Peeters haalt die militante humanist uit de schaduw en vraagt zich af welke hedendaagse humanisten zijn erfenis waardig zijn. In dit licht bezien lijkt de vraag gewettigd hoe dat militante humanisme ingevuld moet worden, zonder dat humanisten roependen in de neoliberale woestijn blijven

Huilie, Huilie bij Defensie

Terwijl Nederland wereldwijd regelmatig dapper mee doet met verschillende Interventies in andere verre landen wordt het ministerie nog steeds dat van Defensie genoemd. Defensie van wat eigenlijk?

Terwijl de wereld in al haar voegen kreunt door een verscheidenheid aan bedreigingen die de veiligheid van de mensheid ernstig in gevaar brengt, doen defensie-ministers met in hun kielzog veel zogenaamde defensiespecialisten de laatste jaren nogal “huilie-huilie” omdat zij de uitgaven voor defensie te laag vinden en dus op willen voeren.

Terwijl de wereldwijde uitgaven voor bewapening tot recordhoogten zijn gestegen wordt hun ingefluisterd dat de dreiging door het terrorisme onze veiligheid ernstig in gevaar brengt. En die boodschap moeten zij met behulp van de media er bij de bevolking in zien te stampen. Wij moeten dus de JSF snel aanschaffen. O ja, en die nieuwe duikboten zijn ook hard nodig.

Terwijl het leven van mensen in Afrikaans Sub - Sahara bedreigd wordt door droogte en honger worden hier met veel gejuich de nieuwe JSF's verwelkomd. Zo had ik het nog niet bekeken: met de JSF gaan we nu de armoede in de wereld bestrijden.

Terwijl bewapende drones her en der dood en verderf zaaien wordt er flink gewerkt aan de ontwikkeling van autonome bewapende robots. Ja, ja, wat de ontwikkeling van moordmachines betreft zijn wij als beschaving toch wel erg knap. Wij zijn een voorbeeld voor de hele wereld.

Het “scheurgras” van de NAVO

In een interview met de heer Stoltenberg, secretaris-generaal van de NAVO, wijst deze ons op de grote gevaren die onze westerse beschaving bedreigen. Er is zelfs weer sprake van het begrip “afschrikking”. “We moeten ons aanpassen aan een wereld die gevaarlijker is geworden”, aldus S. Wat de oorzaken daarvan zijn wordt verder niet uitgelegd.

Hoewel volgens de heer S. er geen directe dreiging van Rusland uitgaat is dat land wel assertiever geworden en hij wijst er vervolgens op dat de Russen sinds het begin van de eeuw hun defensie-uitgaven verdrievoudigd hebben. Daarmee bedoelt hij eigenlijk te zeggen dat wij de defensie-uitgaven ook nog verder moeten verhogen. Maar volgens de onderzoeker van het Transnational Institute Frank Slijper zijn de militaire uitgaven, na inflatiecorrectie, in Europa vandaag (2015) hoger dan tien jaar geleden. Uit de cijfers in het jaarboek 2014 van het SIPRI (Peace Research Institute in Stockholm) kan geconcludeerd worden dat het Russisch defensiebudget ongeveer 10 % bedraagt van het totaal van de NAVO – landen. Dus de militaire mantra dat de defensieuitgaven onder een geloofwaardig niveau zijn gedaald is volledig ongegrond.

Nou zijn ze bij de NAVO altijd al sterk geweest in het creëren van vijandbeelden en het overdrijven van de gevaren die ons bedreigen. Want zowel de wapenindustrie als het militaire apparaat heeft een gezamenlijk belang om de bedreigingen te overdrijven.

Daarom moet ik tijdens het lezen van dit soort interviews en artikelen van defensievertegenwoordigers of veiligheidsdeskundigen steeds weer denken aan Jacobse en

Van Es, de bekende handelaren in gebakken lucht. Ook die wisten de onschuldige, niets vermoedende burgers wijs te maken dat van alle kanten gevaar dreigde. En dat zij daar wel een oplossing voor hadden. Zo werd eens een aardige dame met een prachtige tuin wijs gemaakt dat haar gazon werd bedreigd door “scheurgras”. Zij boden de dame in kwestie aan om deze dreiging met “neutronenkorrels” te bestrijden. Mevrouw kon de korrels tegen een zacht prijsje van het duo aanschaffen.

Een NAVO - absurditeit

Laatst zag ik een fraaie foto van een groep keurig geklede mensen, voornamelijk mannen en een enkele vrouw. Het bleken onze regeringsvertegenwoordigers te zijn die samen met hoge militairen parmantig poseerden tijdens de laatste NAVO-conferentie in Warschau begin juli. Zo te zien aan de vele veelkleurige onderscheidingen zullen de militairen op de foto wel een hoge rang hebben. Met al die versierselen op hun brave borsten moeten die toch heel wat afgevochten hebben voor onze vrijheid en democratie, bedacht ik.

Warschau als plaats van samenzijn is natuurlijk symbolisch gekozen. Het militaire pact met diezelfde naam werd al lang geleden opgeheven. Ondanks de roep om ook de NAVO te ontmantelen, waren in het Westen niet alleen de dovemansoren zeer groot, maar ook de belangen van wapenindustrie en handel. In plaats van zichzelf ook op te heffen als een overbodig geworden defensieapparaat, werd de NAVO omgevormd tot een globale interventiemacht. Om zo'n nieuwe strategie aan de burgers te verkopen werden alle marketingtechnieken in de strijd gebracht. Een breed scala van leugens, list en bedrog werden uit de kast gehaald om de burgers te misleiden. De journalist Aart Brouwer noemde dit ooit “massamisleidingswapens” van de NAVO. Dat werd weer eens bevestigd door de recente publicatie van het Chlicot-rapport. Daaruit blijkt hoe, zich beschaafd noemende, Westerse politici als Blair en Bush dergelijke “misleidingswapens” gebruikten om hun eigen bevolking te misleiden.

De poseurs op de foto profileren zich meestal als de bewakers van onze beschaving, als de beschermers van vrijheid en democratie. Onder het motto R2P (*Responsability to protect*) gaat de NAVO zich voortaan alleen inzetten voor democratie, mensenrechten of uitsluitend nog humanitair interveniëren. Zeer ontoeroend allemaal, krijgen we toch nog een vreedzame en duurzame wereld, dank zij onze ijzervreters. Maar het zijn diezelfde vertegenwoordigers van de westerse beschaving op de foto die in 2011 ervoor hebben gezorgd dat een land, buiten het verdragsgebied, volledig naar het stenen tijdperk werd teruggebombardeed. Onder de aandoenlijke leus (of is het een strijdkreet?) *Operation Unified Protector* werd Libië plat gebombardeed in een vermeende poging de bevolking tegen het opkomende terrorisme te beschermen en om zodoende de westerse normen en waarden op hen over te brengen. In een artikel in *DeWerteldMorgen* (23.6.2016) wijst de Vlaamse vredesactivist Ludo De Brabander op de absurde situatie dat nadat eerst het land grotendeels werd vernietigd de NAVO nu al weer klaar staat om de ontstane chaos en het opgekomen terrorisme in Libië met militair geweld te lijf te gaan. De vicieuze cirkel van het geweld zou ik dat willen noemen of de doodlopende weg van de NAVO.

Nine-eleven: Vragen bij een keerpunt

Afgelopen zondag 11 september werd de vreselijke aanslag op het WTC in New York 15 jaar geleden herdacht. Deze aanslag waarbij zo'n 3000 slachtoffers vielen bleek een keerpunt te zijn in de wijze van moderne oorlogsvoering. Onmiddellijk na de aanslag werd de *war on terror* uitgeroepen. Een oorlog zonder fronten, waaraan geen eind lijkt te komen.

De geschiedenis kent vele keerpunten. Zoals de ondergang van hoogstaande beschavingen, de val van machtige imperia en van de Muur, en de vele, gewelddadige of fluwelen revoluties. Terugkijkend vanuit onze eigen tijd kunnen we de oorzaken van die keerpunten redelijk in kaart brengen. Daar gaat wel vaak langdurig en intensief onderzoek aan vooraf, waaruit wij mogelijk kunnen leren en inzicht kunnen krijgen in de complexiteit van grote conflicten. Dat is de zin en het belang van geschiedenis waardoor het mogelijk wordt dat we niet steeds weer in dezelfde, overeenkomstige valkuilen trappen. Of de mensheid er werkelijk iets van leert blijft de grote vraag.

In het geval van een eigentijds gebeurtenis komt er aanvankelijk een stortvloed van vragen op ons af. Zo ook bij *nine-eleven*. Natuurlijk zijn daar dan weer de deskundigen die de antwoorden al snel klaar lijken te hebben. Bij het beoordelen en interpreteren wordt dan vaak de "zwarte piet" bij de Anderen gelegd. Die zijn achtergebleven, die zijn fundamentalistisch, die zijn uit op wraak. Die zijn dus minder beschaafd dan wij. Daarom zullen zij vooral moeten veranderen en zich aan moeten passen. Gaat dat niet goedschiks dan maar kwaadschiks. Wie niet horen wil moet maar voelen; anders komen wij met veel overmacht de boel bij jullie plat gooien. Zo doen wij dat als vertegenwoordigers van de beschaafde wereld.

Maar waaraan moeten die Anderen zich eigenlijk aanpassen, zal men zich vervolgens afvragen. Is dat, in de woorden van socioloog Anton Zijderveld, aan "onze westerse beschaving gekenmerkt door een cultuur van hufterigheid"? Of aan de onbehouwenheid, aan de respectloosheid in onze cultuur? Zijn zij de enigen die terroristische daden plegen? Maar wat is terreur eigenlijk precies? Wie zitten daar achter? Wat is de motivatie van de daders? Wat is er misgegaan vóór die datum die in ieders hoofd staat gegrift? Zouden begrip en inzicht in de oorzaken en onze verantwoordelijkheden daarin, hebben kunnen leiden tot een andere beeldvorming en aanpak. Een aanpak gebaseerd op onze eigen verantwoordelijkheid, op onze solidariteit? Zouden de achterliggende motieven ons misschien kunnen helpen bij het vinden van verklaringen? Voor het gezamenlijk vinden van een beschaafde oplossing? Vragen te over dus.

Maar wat ging er mis na die fatale dag in september 2001? Toen kort na de aanslag president Bush zich afvroeg "Why do they hate us?" leek er even de hoop te gloren op een andere, minder oorlogszuchtige, gewelddadige aanpak. Maar vervolgens werd, om die ene hoofdverdachte te vinden, Afghanistan platgebombardeerd. Ten koste van veel onschuldige burgerslachtoffers. Was deze "collateral damage" nou een teken van de Westerse beschaving? Waarom beriepen Bush en zijn neoconservatieve vrienden zich toch steeds op hun eigen God toen zij ten strijde trokken? Waarom laten de mensen zich door een politieke en intellectuele elite, die meent de wijsheid in pacht te hebben, uit elkaar spelen?

Wanneer mensen teveel in “wij – zij” termen gaan denken, dreigen zij te vervallen tot een fascistoïde mentaliteit. Met alle gevaren van dien. Laten we in godsnaam, of liever in vredesnaam, niet vergeten wat die beschaafde Europeanen elkaar en anderen in de vorige eeuw hebben aangedaan. Kortom laten we onze hand ook in eigen boezem durven steken. Dat lijkt mij een daad van beschaving die bij zou kunnen dragen aan een meer vreedzame en duurzame wereld.

Boemerangs in een Schimmige Wereld

In de huidige geglobaliseerde wereld komen veel boemerangs voor die ons zorgen baren. Zo noemt de Engelse historicus en onderzoeksjournalist Mark Curtis in zijn boek *Web van bedrog* vijf boemerangs: die van de bewapeningsuitgaven; wapenhandel; militaire interventies; steun aan autoritaire leiders; onderontwikkeling & armoede.

Dezer dagen draait in de bioscoop de documentaire *Shadow World* van de Belgische videokunstenaar Johan Grimonprez. De film toont een schimmige wereld van wapenhandelaars, van corruptie, hebzucht, smeergeld en achterkamers. Maar ook van politici, geheime diensten, militaire bevelhebbers en wereldleiders van wie het morele kompas helemaal op tilt is geslagen. Hun enig oogmerk lijkt om een oorlog zo lang mogelijk te laten duren en geld te verdienen, ongeacht de menselijke en morele kosten. De film toont niet alleen een schimmige wereld maar laat ook de innige verhouding tussen de wereldpolitiek en de wapenindustrie zien. Aan de hand van getuigenissen van onderzoeksjournalisten, wapenhandelaars, lobbyisten, politici en insiders, toont *Shadow World* hoe de internationale wapenhandel een bedreiging vormt voor de democratie. Niet alleen in de landen waar de wapens gebruikt worden maar ook in het Westen, waar ze vandaan komen. In de film wordt in feite een vlijmscherp beeld geschetst van het Militair-Industrieel-Complex (MIC).

Ook in het boek *De boemerang van Oorlog en Geweld* dat onlangs door *Huis van Erasmus* werd uitgegeven wordt gewezen op de nadelige invloeden van het MIC:

Het MIC lijkt vandaag de dag de meest invloedrijke economische entiteit te zijn geworden. Het is inmiddels uitgegroeid tot een conglomeraat van wapenfabrikanten, wapenhandelaars, geheime diensten, pr-bureaus en massamedia. Als een agressieve en gewelddadige octopus heeft zij haar tentakels uitgestrekt naar tal van maatschappelijke deelgebieden. Opdat steeds opnieuw wapens verkocht en verhandeld worden en nieuw ontwikkelde wapens worden afgezet is het wereldwijde netwerk van wapenindustrie en wapenhandel gebaat bij het in stand houden van vijandbeelden en terrorismedreiging.

In het boek wordt uitgegaan van de tekst die Erasmus 500 jaar geleden heeft geschreven, *Zoet is de oorlog voor hen die hem niet kennen*. Daarom is het zo schrijnend dat na 500 jaar tegenover dat “zoet” nog steeds het “bitter” staat voor de mensen die in onze tijd nog steeds dagelijks worden geconfronteerd met de vreselijke gevolgen van oorlogsgeweld. De bittere conclusie moet zijn dat het “zoet” van oorlog en geweld voornamelijk geldt voor wapenfabrikanten en handelaren die, mede dankzij de steun van politieke leiders, daarmee puissant rijk van kunnen worden.

Slaapwandelaars

Ja hoor, de wapenlobby heeft weer eens succes gehad. Wat al lang gevreesd werd en aan had zien kunnen komen, dreigt steeds meer werkelijkheid te worden. Kennelijk is het "militair-industrieel-complex" er in geslaagd om met behulp van de NAVO de bevolking een gevoel van bedreiging en onveiligheid voor te schotelen. Volgens de heer Mario Draghi, voorzitter van de Europese Centrale Bank, willen wij, de burgers, een Europese politiek op het gebied van veiligheid en defensie. *Ook een manier om aan Europa te bouwen*, aldus deze hedendaagse Orwell.

Europa wil ook bij de grote jongens horen, het wil Supermacht worden. Na de Tweede Wereldoorlog kwam een verenigd Europa tot stand om de vrede te bevorderen: *Nooit meer oorlog!* was toen het credo. Nu gaat Europa miljarden uittrekken om haar defensie verder te versterken. In de woorden van eurocommissaris Federica Mogherini: *Defensie is een van de geweldige bouwstenen om het proces van Europese integratie nieuw elan te geven.[...] Het is nu tijd om de fundamente te leggen voor een gemeenschappelijke defensie.*

Er moet dus stevig geïnvesteerd worden in veel nieuwe, geavanceerde wapens, zoals supersonische gevechtsvliegtuigen en drones als het moderne sluipschiettuig, wordt ons regelmatig wijs gemaakt. Maar wanneer, waar en waartegen die gebruikt moeten worden is de grote vraag. Wie zijn onze vijanden en waar zitten die? Op de bootjes in de Middellandse Zee, in de vele vluchtelingenkampen of in de armere landen waar veel jongeren weinig toekomstperspectief meer lijken te hebben? Of in de verpauperde *banlieus* van onze grote steden?

Het komt nogal absurd over dat politieke leiders nog steeds denken dat met nieuwe wapens en hogere wapenuitgaven de wereld veiliger zou worden. Maar politici zijn altijd sterk geweest in het misleiden van haar eigen bevolking, misleiding die is gebaseerd op een oude aanbeveling van Machiavelli uit 1513. Zij toveren een vijand uit hun hoge hoed want dat leidt lekker af van de eigen, interne problemen en onderlinge verdeeldheid. Zij laten zich gemakkelijk voor het karretje van de wapenhandel spannen. Bovendien blijft er altijd wel wat aan de strijkstok hangen. In hun beschaafd ABN – taaltje dat sterk doet denken aan de *New Speak* van George Orwell, weten zij als volleerde marktkooplui hun waren aan de man te brengen.

Of hebben zij zich door wapenproducenten en wapenhandel in slaap laten sussen? Waarom moet ik nu ineens denken aan het boek *Slaapwandelaars*, het boek dat de Australische historicus Christopher Clark schreef over het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. De slotzin van het boek luidt: *de hoofdrolspelers van 1914 waren slaapwandelaars, alert maar blind, opgejaagd door dromen maar onwetend van de realiteit van de gruwelen die ze over de wereld zouden brengen.*

Wie zijn de slaapwandelaars van vandaag?

Wachten op de grote knal?

In haar NRC - column *Wachten op de grote knal* van 21 december schrijft Jutta Chorus dat de aanslag op de Russische ambassadeur in Ankara haar deed denken aan de moord op de Oostenrijkse kroonprins Franz Ferdinand. Volgens haar was dat toen in 1914 de lont in het kruitvat waardoor de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Stevenen wij nu na deze aanslag weer af op een grote oorlog, vraagt zij zich enigszins lijdzaam af. Toch wel verbazend dat zo'n bekwaam en gerespecteerd journalist als Jutta Chorus zich lijkt mee te laten slepen met wat ik zou willen noemen "gelatenheid".

Volgens de Amerikaanse politicoloog Benjamin Barber is terreur het wapen van de onmachtigen. Terrorisme is het plegen van of dreigen met gericht geweld, met als doel maatschappelijke veranderingen te bereiken of politieke besluitvorming te beïnvloeden. Polemoloog Hylke Tromp verwoordde deze omschrijving van terreur aldus: *Staten die oorlog voeren doen niet anders; het gaat erom zoveel mogelijk mensen om te brengen. Massamoord is beslissend.*

Alleen al de gedachte dat oorlog te verkiezen zou zijn boven het gelaten wachten op, en lijdzaam ondergaan van terroristische aanslagen, is dus tamelijk idioot. Want oorlogvoeren is onbeheersbaar, is duizenden aanslagen tegelijk, is maximale onmacht, maximaal lijden van onschuldige burgers. De slotzin van *Slaapwandelaars*, het boek van de Australische historicus Christopher Clark over het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog luidt: *de hoofdrospelers van 1914 waren slaapwandelaars, alert maar blind, opgejaagd door dromen maar onwetend van de realiteit van de gruwelen die ze over de wereld zouden brengen.*

Vijfhonderd jaar geleden schreef Erasmus in zijn *Dulce Bellum Inexpertis* al dat er niets rampzaligers en schandelijkers is dan oorlog. En dat er ook altijd lieden zijn die *deze misdadige gezindheid aanwakkeren en door hun goedpraten van zoveel schandelijks de gloeiende verontwaardiging van anderen een koude douche geven.* En Erasmus verzucht: *Gekkenwerk lijkt het zoveel zeker kwaad te aanvaarden, terwijl het toch geheel onzeker is hoe de teerling van de oorlog vallen zal.* 500 jaar na het verschijnen ervan blijkt er helaas nog weinig te zijn veranderd. Kennelijk is het vijf eeuwen lang bij een tevergeefs praten tegen dovemansoren gebleven. De slaapwandelaars van vandaag zouden eens flink wakker geschud moeten worden. Door journalisten als Jutta Chorus bijvoorbeeld.

In het recent verschenen boek *De boemerang van oorlog en geweld – Een hedendaagse samenspraak over Erasmus' visie op oorlog en vrede*^[1] wordt de oorspronkelijke tekst van Erasmus *Dulce Bellum Inexpertis* vergeleken met de actualiteit van de hedendaagse problematiek. Die is complex en ingewikkeld genoeg. Willen wij op termijn iets tegen dergelijke gebeurtenissen proberen te doen dan zullen we toch goed naar allerlei oorzaken moeten kijken. Daar hoort vooral ook het 'onze hand in eigen westerse boezem steken' bij.

EU misbruikt Erasmus' naam

De Europese Unie gaat een eigen, zelfstandige defensie-industrie (lees wapen-industrie) opbouwen. Met fraaie orwelliaans klinkende teksten en programma-benamingen wordt door de betrokken EU-organen de suggestie gewekt dat het ontwikkelen van een eigen bewapeningsindustrie goed zou zijn voor de economie.

Hoewel Europa, na afloop van die afschuwelijke Tweede Wereldoorlog, zich nadrukkelijk wilde richten op de ontwikkeling van een vreedzaam continent, kiest zij dus nu voor een verregaande bewapening.

In een overzichtelijke en inzichtelijke beschouwing over de zorgwekkende defensieplannen van de EU wijzen Wendela de Vries (*Stop Wapenhandel*) en May-May Meijer (*PeaceSOS*) in *de Volkskrant* van dinsdag 17 januari op de verschillende nadelige gevolgen ervan. Het meest treurig stemmende onderdeel van de plannen is echter het voornemen van de EU om de *Erasmusplus-subsidies*, die in feite bestemd zijn voor jongeren – en educatieprojecten, te gebruiken voor pilotprojecten van de defensie-industrie.

In zijn *Dulce Bellum Inexpertis* schreef Erasmus vijfhonderd jaar geleden: *En zo hebben wij dan ten laatste alle schaamte afgelegd en alle banden der betamelijkheid verbroken. Al wat er ooit bij de heidenen bestond van hebzucht, eerzucht, weelde, hovaardij en tirannie hebben wij nagevolgd, geëvenaard, overtroffen. Om van geringere te zwijgen: werd er ooit onder heidenen zo voordurend en zo gruwzaam geoorlogd als onder christenen? Welk een woeste oorlogsbrand, hoeveel geschonden verdragen, hoeveel bloedbaden hebben wij de laatste jaren niet aanschouwd!*

O verblinding van de menselijke geest, dat zich niemand hierover verbaast, dat niemand daarvan gruwet! Er zijn er zelfs die het prijzen en toejuichen en een meer dan helse zaak heilig noemen.

Vrede en geweldloosheid waren voor Erasmus belangrijke idealen. Idealen die het nog steeds waard zijn om uit te dragen en om aan te werken. Voor hem waren waarden als vrijheid, verbondenheid, redelijkheid en verantwoordelijkheid essentieel voor een menswaardige en beschaafde samenleving. Maar die belangrijke humanistische waarden waarvoor Erasmus zich zo heeft ingespannen en ingezet, lijken nu door de voorgenomen EU plannen te worden verkwanseld.

Roepen in de woestijn

Door de jaren heen is er een roep geweest om een krachtiger humanistisch tegengeluid tegen politieke en maatschappelijke krachten; krachten die niet alleen de menselijke beschaving ondermijnen, maar inmiddels ook een menswaardig voortbestaan lijken te bedreigen. Op dit moment waait er in Europa een gure populistische, rechtsextremistische wind en met de verkiezing van een populistische president zijn in de VS de neoconservatieven weer aan de macht gekomen.

Een eerste humanistisch tegengeluid klonk al voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Garret Stuiveling, één van de oprichters van het Humanistisch Verbond, toonde in 1936 openlijk zijn afkeer van de anti-erasmiaanse strekkingen in zijn tijd: onverdraagzaamheid, fanatisme, geweldsverheerlijking, demagogie. In 1968 schreef humanist Erich Fromm in zijn boek "Revolutie van de Hoop", dat revolutionaire veranderingen nodig zijn om de moderne samenleving te humaniseren en te vrijwaren van fysieke vernietiging, ontmenselijking, vervreemding en waanzin. Fromm pleitte voor een "nieuw, radicaal humanisme" dat in verzet komt tegen oorlog en bewapening, tegen geweld, armoede en uitbuiting en tegen de onderdrukking van het vrije, kritische denken. De Palestijns – Amerikaanse wetenschapper en humanist Edward Saïd zag het humanisme als de enige, zelfs laatste verdedigingslinie tegen de onmenselijke praktijken en onrechtvaardigheden als gevolg van het neoconservatisme.

In het radioprogramma OVT (Onvoltooid Verleden Tijd) werd recent een boeiende discussie gevoerd over het wereldwijd toenemend populisme. Volgens Bas Heijne, een van de gespreksdeelnemers, kunnen we niet langer tegen de potentiële gevaren ervan ingaan met een *softe* humanistische benadering. Het humanisme heeft immers de reputatie gekregen ongevaarlijk te zijn, begrijpend, menselijk en inlevend. Met zo'n reputatie heeft dit humanisme natuurlijk niets in te brengen wanneer het gaat om oorlog en of gewelddadige conflicten te voorkomen.

Publicist Carel Peeters pleitte, in navolging van Thomas Mann, in een essay in *Vrij Nederland* (8 november 2008) voor een *militant humanisme* omdat het niet lijdzaam mag toezien hoe domheid, commercialiteit, aanstellerij, fanatisme en hebzucht de dienst gaan uitmaken. "Enige strijdlust is nodig om humanistische tegenkrachten in te zetten die, bijvoorbeeld, de menselijke waardigheid verdedigen. Het militante humanisme dat Thomas Mann in 1935 nodig vond, heeft niets aan noodzakelijkheid ingeboet. Wat Mann het 'militante humanisme' noemt kunnen we al in de satirische en kritische Erasmus vinden die te veel in de schaduw is gebleven", aldus Peeters.

Houdt men niet van fanatisme, rechtsextremisme of fundamentalisme, dan is enige strijdlust en noodzakelijke inzet van humanistische tegenkrachten nodig. Door een praktische, hedendaagse invulling te geven aan het gedachtegoed van Erasmus, om zodoende belangrijke waarden zoals medemenselijkheid, menswaardigheid, tolerantie en geweldloosheid te verdedigen.

In dit licht bezien lijkt de vraag gewettigd hoe het militante humanisme ingevuld zou moeten worden, zonder dat humanisten roependen in de neoliberale en neoconservatieve woestijn blijven.

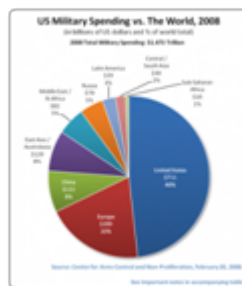
NAVO: Verstard en zelfgenoegzaam

Violence is the refuge of the incompetent.

Isaac Asimov

Jawel hoor, het is weer gelukt. De westerse wapenlobby is er opnieuw in geslaagd onze leiders aan te praten dat de bewapeningsuitgaven omhoog moeten. Het wereldwijde netwerk van wapenindustrie en handel is vooral gebaat bij het in stand houden van vijandbeelden en

terrorismedreiging. Dankzij diverse marketingtrucs en met een orwelliaanse taalgebruik weet dit netwerk steeds weer de politiek voor haar karretje te spannen. Al vroeg in de 20ste eeuw ontstonden dergelijke samenwerkingsverbanden van militairen, industriëlen en wetenschappers het MIC-kapitalisme (militair-industrieel-complex). In zijn studie *Een kleine geschiedenis van de Grote Oorlog* (1914 – 1918) stelde historicus Koen Koch dat ‘wetenschap, technologie en industrie werden gecombineerd om het menselijk vernietigingsvermogen te maximaliseren’: nou, dat hebben de burgers van Europa in de barbaarse twintigste eeuw geweten. Na de Tweede Wereldoorlog zou president Eisenhower van de Verenigde Staten deze samenwerking bestempelen als het *Militair-Industrieel-Complex (MIC)* waartegen hij waarschuwde. Hij zag daarin een bedreiging voor de democratie. En laat nou net deze week (februari 2017) de huidige president een verdere verhoging van het wapenbudget, met maar liefst 10 %, aankondigen. Daarmee zullen de totale uitgaven voor EU en VS op ruim 70 % van de totale militaite uitgaven uitkomen.

Tijdens een internationale veiligheidsconferentie houden vertegenwoordigers van de NAVO vurige pleidooien voor onze verdediging. Wat precies verdedigd moet worden en hoe dan wel, blijft nogal onduidelijk. Tegen wie of wat moeten wij ons verdedigen? En waarmee? Met welke middelen? Wanneer wij onszelf zo beschaafd vinden, wat houdt die westerse beschaving dan wel in en hoe moet die dan verdedigd worden?

Terwijl de burgers steeds meer in moeten leveren, strooien hun leiders kwistig met miljarden om de bewapeningsuitgaven verder omhoog te schroeven. Maar een nieuwe wapenwedloop onttrekt geld aan belangrijke uitgaven voor bijvoorbeeld onderwijs, duurzaamheid, conflictpreventie en ontwikkelingssamenwerking. Zaken die wel bijdragen aan een vreedzamere en veiligere wereld.

Waar Erasmus 500 jaar geleden al op wees is het zoet van de oorlog voor de moderne wapenbroeders, de producenten en handelaren. Ook nu weer blijkt het bitter voor de burgers te zijn

Eeuwig onvermogen

Lezend in *De boemerang van oorlog en geweld – Een hedendaagse samenspraak over Erasmus' visie op oorlog en vrede* (een uitgave van *Huis van Erasmus*) overvalt mij steeds weer opnieuw de gedachte dat de mensheid weinig is opgeschoten wat betreft het omgaan met conflicten. Alle fraaie beschouwingen over vooruitgang en verlichting ten spijt. Ook het moderne politieke leiderschap blijkt nog steeds het vermogen te missen om conflicten gewelddoos te benaderen en uiteindelijk vreedzaam op te lossen. Vijf eeuwen na Erasmus is het daarmee nog steeds treurig gesteld.

Bij dreigende geweldsconflicten staan velen hedentendage wel altijd klaar om direct met harde hand in te grijpen en hard terug te slaan. Zonder eerst eens na te denken over de achterliggende oorzaken van het ontstaan van een dergelijk conflict. Het verbaast daarbij dat ook zich historicus noemende figuren vaak blijken geven van een eendimensionele kijk op de complexe problemen. Vervolgens worden die dan als pseudodeskundigen door de media opgevoerd om te getuigen van hun eenzijdige tunnelvisie. Zij doen dan alsof het “barbaars geweld” nu pas uit de lucht is komen vallen en wijzen met hun prangende vingertjes naar de Anderen. Die Anderen zijn het die onze beschaving en democratische waarden bedreigen. Wij in het “beschaafde Westen” wassen onze handen in onschuld, ondanks een barbaarse 20ste eeuw en de vele militaire interventies tot in de 21ste eeuw.

Lessen die mogelijk uit de geschiedenis zijn te trekken, worden vaak snel vergeten. Hieraan moest ik onlangs weer denken bij het terugzien van de TV-beelden van een trots en dapper ogende George W. Bush op het Amerikaanse vliegdekschip Abraham Lincoln (mei 2003) met zijn speech *Mission accomplished* na de invasie en bezetting van Irak in maart 2003. Wat nou “accomplished”? Door de totale vernietiging van de sociale, economische en culturele infrastructuur ontstond een enorme voedingsbodem voor het terrorisme. En daar zijn we anno 2017 nog steeds niet vanaf. Inmiddels bevestigt het rapport van de Chilcott-commissie (juli 2016) dat de Irakoerlog het resultaat was van leugen en bedrog: de nooit gevonden massavernietigingswapens en de strijd tegen de terreur. Maar de decennialange agressie met de strijdkreet *war on terror* heeft zich inmiddels als een boemerang tegen onszelf gekeerd. Erasmus zou hierbij verzuchten: *O verblindung van de menselijke geest, dat zich niemand hierover verbaast, dat niemand daarvan gruwet! Er zijn er zelfs die het prijzen en toejuichen en een meer dan helse zaak heilig noemen.*

De Duitse journalist Jürgen Todenhöfer bezocht de afgelopen jaren negen maal het oorlogsgebied in Syrië. Naast journalistiek onderzoek zorgde hij daar ook voor medische hulp aan Syrische kinderen. En voor onderwijsmateriaal voor vluchtelingenkinderen. Vertwijfeld merkt hij op:

Waar zijn toch de staatslieden die de wereldvrede nog als hoofddoel van hun politiek beschouwen? Wanneer het Westen duurzaam in vrede wil leven, zal het substantieel meer in gerechtigheid moeten investeren dan in wapens.

Memorandum van het fascisme & nazisme

Opdat wij niet vergeten

- ❖ Steeds opnieuw kijk ik met verbijstering naar de gruwelijke beelden van het fascisme en nazisme. Ook nu weer tijdens de TV-uitzending van *HhhH, Himmlers hersens heten Heydrich*. Naar de beelden waarop te zien is hoe veel onschuldige, machteloze mensen op beestachtige wijze de dood in werden gejaagd. Zoals bij Babi Yar door Heydrichs *Einsatzgruppen*.
- ❖ Maar ook steeds weer stel ik mijzelf dan de vraag hoe het in vredesnaam mogelijk is dat dit fascisme/nazisme zo sterk kon worden en zoveel aantrekkingskracht kon uitoefenen op weldenkende mensen in een hoog beschaafd Europees land. Wat betekent *beschaving* eigenlijk dan nog?

- ❖ Hoe rijker en krachtiger een beschaving, des te dodelijker is kennelijk ook haar barbarij, volgens de Franse policoloog Achcar. Sommigen snijden kelen door, anderen “cut daisies” (plukken madeliefjes) dat wil zeggen doden massaal vanaf grote afstand met “daisy cutters”. Sommigen kapen vliegtuigen om deze als wapen te gebruiken, anderen lanceren kruisraketten bij “chirurgische” ingrepen. Zo vonden de Nazi’s de geïndustrialiseerde genocide uit, in een land op het hoogtepunt van de “Westerse beschaving”.
- ❖ Het fascisme/nazisme was een ultranationalistische massabeweging met als belangrijkste roeping het kapitalisme te beschermen tegen alles wat haar bedreigde te vernietigen, zoals de opkomende arbeidersbeweging en het socialisme. Het wilde een definitief einde maken aan de klassenstrijd en alle democratische krachten bestrijden ten bate van de hoogste financiële kringen.
- ❖ Zo het fascisme/nazisme ergens voor stond, dan zeker voor grootscheepse overheidsteun aan het bedrijfsleven. Voor de gewelddadige repressie van allen die zich verzetten tegen industriële uitbuiting en tegen hen die opkwamen voor de belangen van de arbeidersklasse.
- ❖ Zo hadden zowel fascisme als nazisme ook veel bewonderaars in het Amerikaanse bedrijfsleven. En werden de oorlogsinspanningen van de nazi’s vanuit het Westen heimelijk gesteund, in de hoop en verwachting dat daardoor het communisme vernietigd zou worden.
- ❖ Veel Westerse staten hebben gecollaboreerd met het fascisme/nazisme. Zo onderhield de Britse premier Neville Chamberlain nauwe contacten met de nazi’s. Net als vele andere vertegenwoordigers van zijn klasse zag hij Hitler als een bolwerk tegen het communisme.
- ❖ Op een foto uit 1933 is te zien hoe de Engelse prinses Elisabeth (de latere koningin) de Hitlergroet demonstreert. Die Hitlergroet was haar aangeleerd door haar oom Edward VIII die een groot nazisymphathisant was. In een begeleidend artikel (*Volkskrant*, 20.7.2015) wordt gememoreerd dat nogal wat Britse aristocraten de Duitse dictator als bondgenoot tegen het communisme zagen.
- ❖ In het onlangs verschenen boek *Go-between for Hitler. (Bemiddelaars van Hitler)* schrijft historicus Karin Urbach over de banden tussen de Europese aristocratie en Het Derde Rijk. Zij beschrijft daarin hoe belangrijke Duitse aristocraten gedurende het Derde Rijk bij hebben gedragen aan Hitlers geheime diplomatie en daarmee zorgden voor invloedrijke contacten en relaties binnen Europa.
- ❖ Tijdens de jaren twintig terroriseerden de door de zakenwereld gesubsidieerde bruinhemden van de SA (Sturmabteilung) de industrie- en landarbeiders. Veel Duitse communisten/socialisten werden toen vervolgd en vermoord. Hitler wilde met steun van ondernemers tegen het bolsjewisme gaan vechten, zoals hij al in zijn *Mein Kampf* had beschreven.
- ❖ Tegen het jaar 1930 verhoogden de meeste zakenbaronnen hun subsidies aan Hitler, omdat zij vonden dat de Weimarrepubliek hun belangen onvoldoende behartigde. Na de machtsovername in 1933 verboden de nazi’s arbeidersorganisaties en beëindigden ze alle vormen van verkiezingen, oppositie en onafhankelijke publicaties.
- ❖ Op 22 juni 1941 volgde in het Oosten *Operatie Barbarossa*, de aanval op Sovjet Rusland. Deze aanval op Sovjet Rusland is de grootste militaire operatie op het gebied van

- ingezette troepen en slachtoffers uit de geschiedenis. Aan het oostfront speelde zich de grootste en meest bloedige campagne van de Tweede Wereldoorlog af.
- ❖ Het officiële oorlogsdoel was de totale uitroeiing van het "joodse ras", en van communisten en de Slavische bevolking. Zo zou een ideale samenleving worden geschapen waarin een elite van Germaanse kolonistoren (*Uebermenschen*) zou heersen over een onderlaag van ongeletterde Slavische *Untermenschen*.
 - ❖ Terwijl Auschwitz-Birkenau het meest beruchte vernietigingskamp zou worden koos de "fatsoenlijke, godvrezende" directie van I.G. Farben bewust voor de bouw van het kamp Auschwitz III als plaats voor een goed renderende fabriek. Evenals de firma Krupp Stahl. Vanuit dit uitgebreide kamp Auschwitz III en de nabij gelegen werkkampen werden gevangenen te werk gesteld om dwangarbeid te verrichten bij verschillende ondernemingen waaronder ook die met westerse belangen.
 - ❖ In maart 2003 verscheen het artikel *How the Bush family made its fortune from the Nazis: The Dutch Connection*. Daarin beschrijft voormalig aanklager van het *Department of Justice Nazi War Crimes* en directeur van het *Florida Holocaust Museum* John Loftus hoe de familie Bush haar fortuin verdiende aan de Nazis. Grootvader Prescott Bush werkte daarbij nauw samen met de Duitse staalmagnaat Fritz Thyssen. Ook in een verslag van de Amerikaanse onderzoeker Reid Olsen wordt gewezen op de nauwe banden van industrielen en bankiers met de Nazi's.

Een Rotterdamse Paradox

Met enige verbijstering lees ik de aankondiging dat op 16, 17 en 18 mei in Rotterdam een wapenbeurs plaats zal vinden. Een militaire beurs gericht op het effectief leren omgaan met de moderne technologische wapens. Een groep van wapenproducenten, militairen, politici en vakjournalisten gaat zich drie dagen bezig houden met een cultuur die de motor is achter oorlogen.

Enkele dagen nadat in Rotterdam het bombardement van 14 mei 1940 zal worden herdacht. Nogal treurig en tamelijk ongepast.

Erasmus van Rotterdam schreef vijfhonderd jaar geleden in zijn *Dulce Bellum Inexpertis* (Zoet is de oorlog voor hen die hem niet kennen) al: *En zo hebben wij dan ten laatste alle schaamte afgelegd en alle banden der betamelijkeid verbroken.*

Het meest cynische ervan is echter dat deze wapenbeurs georganiseerd wordt in de stad die zich wereldwijd wil profileren als de stad van Desiderius Roterodamus. De gemeente Rotterdam zou nu dan ook haar verantwoordelijkheid moeten nemen door er duidelijk op te wijzen dat een dergelijke beurs niet thuis hoort in de stad van *Erasmus – Icoon van Rotterdam*.

Vrede en geweldloosheid waren voor hem belangrijke idealen. Idealen die het nog steeds waard zijn om uit te dragen en om na te streven. Voor hem waren waarden als vrijheid, verbondenheid, redelijkheid en verantwoordelijkheid essentieel voor een menswaardige en beschaafde samenleving.

In het recent verschenen boek *De boemerang van oorlog en geweld – Een hedendaagse samenspraak over Erasmus' visie op oorlog en vrede*^[i] wordt de oorspronkelijke tekst van

Erasmus *Dulce Bellum Inexpertis* vergeleken met de actualiteit van de hedendaagse problematiek. Enkele van zijn uitspraken laten aan duidelijkheid niets te wensen over:

Zo er nu iets ter wereld is dat men moest schromen te beginnen, ja dat men geheel en al behoorde te vermijden, te verfoeien en uit te bannen, is het stellig de oorlog, omdat er niets goddelozer, rampzaliger, verderfelijker, hardnekkiger, schandelijker, kortom de mens, om niet te zeggen de christen, onwaardiger bestaat.

En wat is de oorlog anders dan een gemeenschappelijke moord en doodslag van velen, te misdadiger naarmate zij groter omvang hebben? Maar de ruwe edellieden van onze tijd lachen om de mallepraat van geleerden. En toch zien wij dat dit de oorsprong is geweest van een waanzin die thans het gehele leven beheerst.

O verblinding van de menselijke geest, dat zich niemand hierover verbaast, dat niemand daarvan gruwet! Er zijn er zelfs die het prijzen en toejuichen en een meer dan helse zaak heilig noemen.

Van welingelichte kringen in Basel vernamen wij dat Erasmus zich onlangs in zijn graf heeft omgedraaid.

Hardleers westers denken

In de afgelopen periode werd Engeland weer eens opgeschrikt door een drietal afschuwelijke aanslagen in een korte tijd. Daarvan maakte de aanslag op een jong theaterpubliek in Manchester de afgrijselijkste indruk. Met verslagenheid kijk je naar de vreselijke gevolgen. Maar ook nu weer vallen helaas de weinig zeggende reacties en commentaren van politici en zogenaamde terreurgoeroes op. Politici betreuren uiteraard de aanslagen en bestempelen die als misdaden tegen de moderne beschaving, tegen onze levensstijl, als aanvallen op onze westerse waarden. Tja.

Zonder zich maar enigszins te verdiepen in de achterliggende oorzaken, blijven westerse leiders steevast volharden in een harde aanpak, in een direct ingrijpen. Tamelijk hardleers zou je zeggen, zij doen geen enkele moeite om antwoorden te vinden op de waaromvraag waardoor het hen aan enig historisch besef lijkt te ontbreken. Ook nu weer, na de recente aanslagen, gaan er stemmen op om hard terug te slaan want *Enough is enough*. Westerse leiders zijn kennelijk niet bereid om de hand in eigen boezem te steken.

Toen oud-president George Bush Jr. direct na de aanslagen van *nine-eleven* zich hardop de vraag stelde *Why do they hate us?* bleef hij zelf het antwoord schuldig. Gelukkig was daar nog Robert M. Bowman, luitenant-kolonel b.d. van de Amerikaanse luchtmacht. Die toonde zich bereid het volgende antwoord aan zijn president te geven: *We worden gehaat omdat onze regering verfoeilijke dingen heeft gedaan. In hoeveel landen hebben wij door het volk gekozen leiders afgezet en vervangen door marionetten, militaire dictators die bereid waren hun eigen volk te verkopen aan Amerikaanse multinationals. O.a in Iran, Chili, Vietnam, Irak, Nicaragua en andere bananenrepublieken van Latijns Amerika.*

Diezelfde president riep vervolgens de *war on terror* uit. Maar met die “oorlog tegen het terrorisme” werd het risico op boemerangeffecten, op een terugslag op onze eigen samenlevingen echter sterk vergroot. In 2003 noteerde de Engelse historicus Mark Curtis in

zijn boek *Web of deceit* (Web van bedrog): *Deze nieuwe fase van westerse militaire interventies creëert nieuwe vijanden, antiwesterse sentimenten en mogelijk een nieuwe generatie van terroristen. Mensen in het Westen betalen de prijs in termen van grotere onveiligheid, minder burgerlijke vrijheden en een conservatievere binnenlandse politiek.* Tekenend is dat, toen Labourleider Jeremy Corbyn na de recente aanslagen er fijntjes weer eens op wees dat de *War on Terror* eenvoudig niet heeft gewerkt, de voorstanders van een simplistisch lik-op-stuk-beleid direct over hem heen vielen. Hij zou hiermee teveel begrip voor de terroristen tonen. Maar er is een wezenlijk verschil tussen het begrijpen van het verschijnsel “terrorisme” en het tonen van begrip voor terroristische daden. Volgens columnist Bert Wagendorp van *de Volkskrant* moeten we voor een oplossing dan ook de voorkeur geven aan onze intelligentie boven de emoties van de onderbuik.

Over doofpotten en kweekvijvers

Hoe was het in vredesnaam toch mogelijk dat in het beschaafde Europa, waarin kunst en cultuur tot grote bloei waren gekomen, de twintigste eeuw tot een barbaarse eeuw kon uitgroeien, zo vraagt de hedendaagse beschouwer zich vertwijfeld af. Twee vernietigende oorlogen met miljoenen slachtoffers, gevolgd door een zogenaamde Koude Oorlog tussen twee ideologische machtblokken die gepaard ging met een ongekende wapenwedloop.

Beschaving in Europa is gebleken geen garantie tegen barbarij te zijn.

Na die verschrikkelijke oorlogen klonk er enige tijd steevast de roep “Dat nooit meer!”. Maar die roep verdween al weer snel in een grote doofpot. Kennelijk bestaan er machten en mechanismen die niet gebaat zijn bij vrede en geweldloze conflicthantering. Steeds doken er weer nieuwe vijanden, al of niet virtueel, op. Weet U het nog? Het jaar 1990. De Muur was gevallen, de Sovjet Unie was uiteen gevallen. Met alle mogelijke middelen en al of niet geheime (CIA)-operaties was het communistische *Rijk van het Kwaad* dan toch verslagen door het rijke kapitalistische Westen. Ook nu weer verdween het veelbelovende “vredesdividend” waarvan even sprake was, in de welbekende doofpot.

Want een wereldmacht zonder vijand gaat uiteindelijk toch weer op zoek naar een nieuwe vijand. Al was het maar om de kapitalistische economie en de bewapeningsindustrie, als grote drijfveer daarvan, te laten bloeien en groeien. De *war on terror* werd uitgeroepen. Met het islamitisch terrorisme dacht men een ideale vijand te hebben gevonden. Want daarmee kon nu de dreiging van alle kanten komen en tot maximale waakzaamheid worden opgeroepen. Goed middel ook om bij de burgers angst en wantrouwen aan te wakkeren. Bovendien kunnen allerlei (orwelliaanse) controlemethoden ingevoerd worden om iedere potentiële terrorist op te kunnen sporen. En daarmee gelijk de eigen burgers in de gaten houden.

Geïnspireerd door de neoconservatieve ideologie werd in het kader van die oorlog tegen het terrorisme door het Westen al snel een agressieve politiek tegenover islamitische landen in het Midden-Oosten gevoerd. De strategie daarvan is gebaseerd op het militaire principe van *Shock and Awe* (bedreigen en bombarderen) en gericht op het verjagen van onwelgevallige regeringen of despoten. Dat werd in het orwelliaanse taalgebruik *regime change* genoemd. Opvallend daarbij was dat de meest fundamentalistische staat Saudi -Arabië daarbij gespaard werd.

De Amerikaanse onderzoeksjournalist Robert Parry vroeg zich af (*Consortiumnews*, 7.9.2015) *Wie zou er ooit aan gedacht hebben dat de neoconservatieven er in zouden slagen om niet alleen het Midden-Oosten maar ook Europa te destabiliseren?*

De oorlog tegen het terrorisme is gebleken zodoende een kweekvijver van terroristen te zijn. Volgens de Franse politicoloog Gilbert Achcar lijken we daarmee terecht gekomen in de “natuurlijke staat” die ooit door Thomas Hobbes werd beschreven als een oorlog van allen tegen allen.

Clowneske dreiging

Is dit een grap of om te huilen, vroeg ik mij onlangs af. Ik zag op mijn tv-scherm twee keurig geklede mannen, heren zou je bijna zeggen, rollebollend met elkaar slaags. Het maakte een tamelijk clowneske indruk. Daarom kon ik mijn oren bijna niet geloven toen de presentator mij wijsmaakte dat de uiteindelijk winnaar de heer Donald Trump was. Maar in tijden van nepnieuws weet een mens niet meer wat hij moet geloven. Trump is in ieder geval wel de pas verkozen president van het machtigste land ter wereld. Met de grootste economie, met het grootste leger ter wereld en met een fors kernwapenarsenaal.

Trump is het stereotype van de moderne superkapitalist die ervan houdt andere mensen te shockeren. Volgens Naomi Klein is hij de ultieme *Shock Doctrine* in hoogsteigen persoon, als logisch gevolg van veertig jaar neoliberalisme. De klimaatcrisis, de toenemende sociale ongelijkheid, de ene schok na de andere laat de mensen verweesd achter. De samenstelling van zijn regeringsploeg zegt alles: miljonairs en neoliberalen. Die ontkennen unaniem de menselijke rol in de klimaatopwarming bijvoorbeeld. Logisch, want *de klimaatverandering erkennen is erkennen dat het neoliberalisme gefaald heeft*, aldus Klein.

De Vlaamse onderzoeksjournalist Thomas Decreus gebruikt inmiddels liever de term *Trumpisme*. Maar in wezen borduurt dit Trumpisme gewoon voort op het aloude neoconservatisme. Dat is de andere kant van dezelfde medaille als die van het neoliberalisme. De neoconservatieve strategie is gebaseerd op het creëren van angst, onzekerheid, polarisatie en vijandbeelden. Maar het Trumpisme flirt daarentegen ook graag met autoritaire regimes en Poetin is de lieveling van veel Trumpisten.

In zijn boek *De luistervink* wijst John LeCarré op het verschijnsel dat hij *uitbuiting zonder verantwoordelijkheid* noemt. *Het neoconservatisme is altijd een kleine maar financieel zeer krachtige beweging geweest. En het is een plunderaarsbeweging. De ongeremde macht en gretigheid van een bedrijfsleven dat door zijn financiële macht en omvang niet meer beheerst kan worden door de politiek. Dat in staat is hele samenlevingen te ontwrichten*, aldus LeCarré.

Door al deze ontwikkelingen wordt de democratie steeds verder uitgehold. Democratie dat toch als het voorbeeldmodel wordt beschouwd voor een geweldloos en beschaafd omgaan met verschillen en geschillen in de samenleving. Maar alle voorspellingen en waarschuwingen ten spijt lijkt zodoende een allesvernietigende kernoorlog geleidelijk aan meer in beeld te komen. Clownesk of niet, dan zal ons allen het lachen snel vergaan. Maar vluchten kan dan niet meer!

Erasmus in Amerika

Gelukkig, ze zijn er nog steeds. Denkers, wetenschappers en politici die zich durven uit te spreken tegen de waanzin van het voeren van oorlog. “Geweldloosheid moet een structureel onderdeel van onze politiek worden. Niet alleen omdat geweldloosheid tot een organisatorisch principe in onze samenleving, maar ook omdat oorlog verouderd/ouderwets is geworden. Dit is de perfecte tijd om onze veronderstellingen van onze cultuur, deze maatschappij en van de wereld ter discussie te stellen en ons af te vragen of oorlog wel of niet onvermijdelijk is.”

Woorden van een geiten wollen sokken dragende pacifist?

Met deze woorden gaf het Amerikaanse congreslid Dennis Kucinich in 2003 tijdens een persconferentie een nadere toelichting op zijn wetsvoorstel over de instelling van een Ministerie voor de Vrede.

In mei 2012 hield Kucinich een toespraak voor zo'n 5000 mensen over vrede, doorzettingsvermogen en de kosmos in Dubai. Opnieuw ging hij daarin in op de waanzin van het oorlogvoeren. “We leven in een wereld waarin oorlog aan ons wordt opgedrongen. We krijgen te horen dat dood en verderf noodzakelijk is om menselijk gedrag te veranderen. Geweld om het geweld te stoppen, oorlog om oorlog te voorkomen, oorlog om oorlog te stoppen. Wanneer we geloven dat oorlog onvermijdelijk is, accepteren we de zelfbevestigende voorspelling van oorlog. Oorlog wordt gevoerd en we vragen ons af waarom.”

Zijn teksten daaruit lijken rechtstreeks ontleend aan die van Erasmus over de zinloosheid van oorlogsvoering *. Erasmus meende wel te begrijpen waarom de vorsten zo verliefd waren op de krijg: de oorlog maakte het gemakkelijker de eigen onderdanen te tiranniseren. En wat te denken van Stultitia die in *Lof der Zotheid* van Erasmus geen enkel blad voor de mond nam en vond dat het “zo voortreffelijke” beroep van oorlogvoeren slechts werd uitgeoefend door “tafelschuimers, koppelaars, rovers, sluipmoordenaars, hufters, stommeriken, bankroetiers en ander schuim van het mensdom”.

“Oorlog is nooit onvermijdelijk. Vrede is onvermijdelijk wanneer we het willen, wanneer we het benaderen als een wetenschap. Vrede is niet simpelweg de afwezigheid van oorlog, maar de mogelijkheid tot menselijke evolutie en ontwikkeling. Als we vrede voortbrengen moeten we het een naam geven, moeten we het structureren, moeten we het een plaats geven om te kunnen bestaan. Een plaats om te ademen, om verzorgd te worden, op te bloeien, zodat het kan worden gewaardeerd als een expressie van de vonk van creatie”, aldus Kucinich in zijn toespraak.

Hij besloot zijn betoog met ”in een tijd waarin de technologie van vernietiging en menselijke vernielzucht nog nooit zo groot is geweest is het nu het moment om een wereldwijde inspanning te leveren gemeenschappen van vrede te stichten. Als we menselijke ontwikkeling tot kunst verheffen kunnen we onze ogen richten op de horizon en zonder moeite door de woeste golven ploegen.”

Erasmus zou hierbij instemmend knikken met de woorden “Men bedenke daarbij dat de voordelen van de vrede zich in brede kring verspreiden en tot zeer velen uitstrekken. De vrede is voortbrengster en voedster van al het goede.”

Appels en peren

Er waart een spook door Europa. Neen hoor geen nood, niet het spook van het communisme van Marx en Engels. Dus gaat u rustig slapen. Laten we het dit keer maar gewoon een fruitvliegje noemen.

In een poging de gruwel van het terrorisme te begrijpen heeft de Vlaamse filosoof Maarten Boudry het jihadisme onlangs vergeleken met het nazisme. Waarom hij juist deze partijen uit heeft gekozen blijft volstrekt onduidelijk. Hij wekt met zijn beschouwing niet de indruk zich erg verdiept te hebben in de politieke, maatschappelijke context en lijkt te kampen te hebben met een behoorlijk historisch geheugenverlies.

Tegenwoordig bestaat er een sterke neiging om “fascisme” als etiket te gebruiken dat je te pas en te onpas op alles en iedereen waarmee je het niet eens bent, kan plakken. Het duidelijke politieke doel van het misbruik van dit etiket is dat het dan gerechtvaardigd is om elke soort actie ertegen te gebruiken. Dit misbruik werd geïntroduceerd door de neoconservatieven in de regering van president Bush Jr. bij het uitroepen van de “war on terror”.

Boudry lijkt te weten “dat het jihadisme in sacrale en waarden denkt, en daarom in zekere zin nog haatdragender is dan het nationaalsocialisme”. Zo vonden de Nazi’s de geïndustrialiseerde genocide uit, in een land op het hoogtepunt van de “Westerse beschaving”. Hoe rijker en krachtiger een beschaving, des te dodelijker haar barbarij. De gaten in Boudry’s geheugen zijn groot en kennelijk heeft hij niet goed opgelet. Veel IS-aanhangers hebben hun wreedheden geleerd van de oorlogsmachine van de VS tijdens de vele militaire interventies. Maar al veel eerder, in de zestiger jaren van de vorige eeuw, werd de weg vrij gemaakt voor de opkomst van het anti-westerse fundamentalisme. Dit islamitisch fundamentalisme werd toendertijd, in samenwerking met Saoedie-Arabië, het belangrijkste ideologisch middel in de strijd tegen het socialisme/communisme.

Les extrêmes se touchent: fascisme en nazisme waren massabewegingen met als voornaamste roeping het kapitalisme te beschermen door alles wat het bedreigde te vernietigen, te beginnen bij de arbeidersbeweging. Vandaar ook de grote steun van ook westerse ondernemers, als Ford en grootvader Bush. Het islamitisch fundamentalisme werd aanvankelijk ook gesteund en getraind om het opkomend Arabisch socialisme te bestrijden, maar is na vele dramatische lessen en ervaringen met de Westerse geopolitieke belangen ontaardt in het jihadisme dat zich nu als een boemerang op de Westerse samenlevingen richt.

Neoliberale betonrot

De val van de Berlijnse Muur in 1989 was symbolisch voor de val van het reëel bestaande communisme. Nadat Francis Fukuyama *Het einde van de geschiedenis* had aangekondigd bleef er alleen nog ruimte over voor één enkele ideologie. En wat voor één, het neoliberalisme dat kan worden gekenmerkt met de woorden van Queen: “We are the champions, so no time for losers” en “I want it all and I want it now”.

Neoliberalen hanteren graag de etiketten die de moeite van het verdedigen waard lijken te zijn, zoals ‘vrijheid’, ‘autonomie’ of ‘eigen verantwoordelijkheid’. Of in de woorden van onze huidige premier: ‘zelfredzaamheid’. U weet wel de grote roerganger van die integere politieke partij. Leden daarvan komen nogal eens in het nieuws door hun ‘zelfredzame’ daden. Daden die zowel hun eigen zaken als ook hun eigen goedgevulde zakken ten goede komen.

Maar de neoliberale revolte heeft echter niet tot meer democratie en persoonlijke vrijheid geleid. Integendeel, democratie als model voor het geweldloos en beschaafd omgaan met verschillen en geschillen in een samenleving wordt steeds verder uitgehold. De levensvatbaarheid van de democratie, als fundament van de Westerse beschaving, wordt hierdoor ernstig bedreigd. Als gevolg van de neoliberale ideologie, waarvan het vrije marktdenken, onbelemmerde groei en consumptie de belangrijkste waarden zijn, begint de moderne, westerse samenleving steeds meer op een ordinaire vechtmaatschappij te lijken. Nog versterkt door de banaliteit en hufterigheid die ons door de media worden voorgeschoteld waardoor het publieke debat vervlakt.

Prestatie, concurrentie en competitie zijn de hoogste normen geworden, waardoor afgunst, frustratie en agressie worden aangewakkerd. Maar frustratie en agressie blokkeren het vrije denken, de rede. Vrijheid van meningsuiting ontaardt dan in ‘demoniseren’ en ‘aanzetten tot haat’. Redelijke mondigheid wordt redeloze schreeuwerigheid. Vrijheid is dan nog louter de vrijheid om te consumeren en te schofferen. Hand over hand wordt het recht in eigen hand genomen.

De balans tussen de drie belangrijkste kernwaarden van een beschaving, te weten “vrijheid, gelijkheid en broederschap” is hiermee volledig verstoord. Wil een samenleving harmonieus en beschaafd functioneren, dan moet het geheel van die drie kernwaarden in balans blijven. Maar de zogenaamde “vrije markt” is oppermachtig geworden, waardoor de maatschappelijke ongelijkheid is toegenomen. Helaas dreigt het neoliberale “virus” als een soort betonrot het in eeuwen opgebouwde fundament van de Westerse beschaving nu steeds verder te ondermijnen. Betonrot treedt meestal op in (beton)elementen die het einde van hun levensduur hebben bereikt, of wanneer het element niet goed ontworpen of uitgevoerd werd, ook tijdens de levensduur. Naast vrijheid en gelijkheid is dan ook een verbindend broederschap hard nodig.

Een halve zool

Wanneer je vroeger als kind wel eens thuiskwam met een sterk verhaal over wat je die dag beleefd had, dan werd er vaak meesmuilend en ietwat meewarig tegen je geglimlacht. Meestal was dan de reactie “Hé kleine opschepper, halve zool die je bent, je hebt een te grote broek aangetrokken.”

Veel hedendaagse politici hebben nogal eens de neiging om ook “een te grote broek aan te trekken”. Niet alleen om daarmee stemmen te winnen bij verkiezingen maar ook bij hun optreden tegenover politieke tegenstanders. Het gevaar daarvan is dat zij het risico lopen om inschattingfouten te maken en later door de mand vallen. Omdat de grote wereld wat complexer is dan zij met een simpele gedachtegang menen te kunnen beoordelen.

Opnieuw is het een Nederlands politicus die onlangs blijkt heeft gegeven niet helemaal te weten hoe de grote wereld in elkaar steekt. Maar dan toch de euvele moed heeft gehad om een

te grote broek aan te trekken. Met veel aplomb spelde hij zijn gehoor op een congres van liberalen iets over zijn zogenaamde internationale ervaring op de mouw. Dat sterke verhaal werd overigens door zijn liberale kameraden slaafs voor zoete koek geslikt.

Binnenlands hoeft een dergelijk optreden nog niet tot grote problemen te leiden maar bij het voeren van een buitenlands beleid kan dat funeste gevolgen hebben, zeker wanneer je net minister ben geworden. Onlangs moest oud-minister en oud-secretaris-generaal van de NAVO, de heer Jaap de Hoop Scheffer, bekennen dat hij de Russische reactie op de snelle uitbreiding van de NAVO heeft onderschat, en dat hierdoor Rusland in de hoek werd gedreven. Wij moeten daarom de rode lijn van Rusland respecteren, aldus De Hoop Scheffer nu. Beide politici vormen een goed voorbeeld hoe zij, als gevolg van een decennialange indoctrinatie over het Russische gevaar, geen enkele blijk van inzicht en interesse hebben getoond in de geschiedenis en cultuur van het Russische volk. En daardoor ook geen enkel oog hadden voor Russische geopolitieke belangen.

Met enige weemoed moet ik terugdenken aan Max van der Stoel, de stille en onkreukbare diplomaat die groot voorvechter van de mensenrechten was. Die zodoende een belangrijke rol op het wereldtoneel heeft gespeeld en alom werd gerespecteerd. Van der Stoel wist tenminste wat diplomatiek en respectvol optreden inhield.

Maar dankzij Halbe Zoolstra is Nederland nu de risee van de wereld geworden.

Nooit vergeten

Binnenkort herdenken we opnieuw het einde van de afschuwelijke Tweede Wereldoorlog. Een oorlog waarin de westerse beschaving ten onder leek te zijn gegaan. Waaruit bleek dat die beschaving geen fatsoen en menswaardigheid in hoeft te houden.

Onlangs las ik het persoonlijk verslag van die oorlog “Nacht” van Elie Wiesel. Wiesel werd als kind naar de vernietigingskampen Auschwitz en Buchenwald gezonden. Dit verslag is een hartstochtelijk pleidooi om nooit te vergeten tot welke onmenselijkheden de mens in staat is. In een kort tekstdeel in “Nacht” weet Wiesel de verschrikkingen indringend weer te geven:

Nooit zal ik die nacht vergeten, de eerste nacht in het kamp, die mijn leven heeft veranderd in één lange, zevenmaal vergrendelde nacht.

Nooit zal ik die rook vergeten.

Nooit zal ik de gezichtjes vergeten van de kinderen van wie ik de lijfjes in rookpluimen zag veranderen onder een stille, helblauwe hemel.

Nooit zal ik die vlammen vergeten die mijn geloof voorgoed verteerden.

Nooit zal ik die nachtelijke stilte vergeten die me voor eeuwig het verlangen om te leven heeft ontnomen.

Nooit zal ik die ogenblikken vergeten die mijn God en mijn ziel vermoordden, en, mijn dromen in as veranderden.

*Nooit zal ik deze dingen vergeten, ook al was ik gedoemd even lang te leven als God zelf.
Nooit.*

Na afloop van die verschrikkelijke oorlog klonk dan ook terecht de roep “Dat nooit meer!”. “Nooit meer oorlog” en “Nooit meer fascisme” werden daar vaak aan toegevoegd. Maar helaas heeft de wereld dit weer heel snel vergeten. Kennelijk zijn er krachten in de samenleving werkzaam die gebaat zijn bij dit “vergeten”. Het zijn trieste dagen en ik hou mijn hart vast over de naaste toekomst.

Nooit heb ik er zelf aan gedacht en ook niet verwacht dat aanhangers van het wij-zij denken uit een verouderde rancuneleer opnieuw de kop zouden opsteken. Laten we de herinnering aan de gruwelijkheden in het verleden levend zien te houden. Opdat we niet vergeten.
